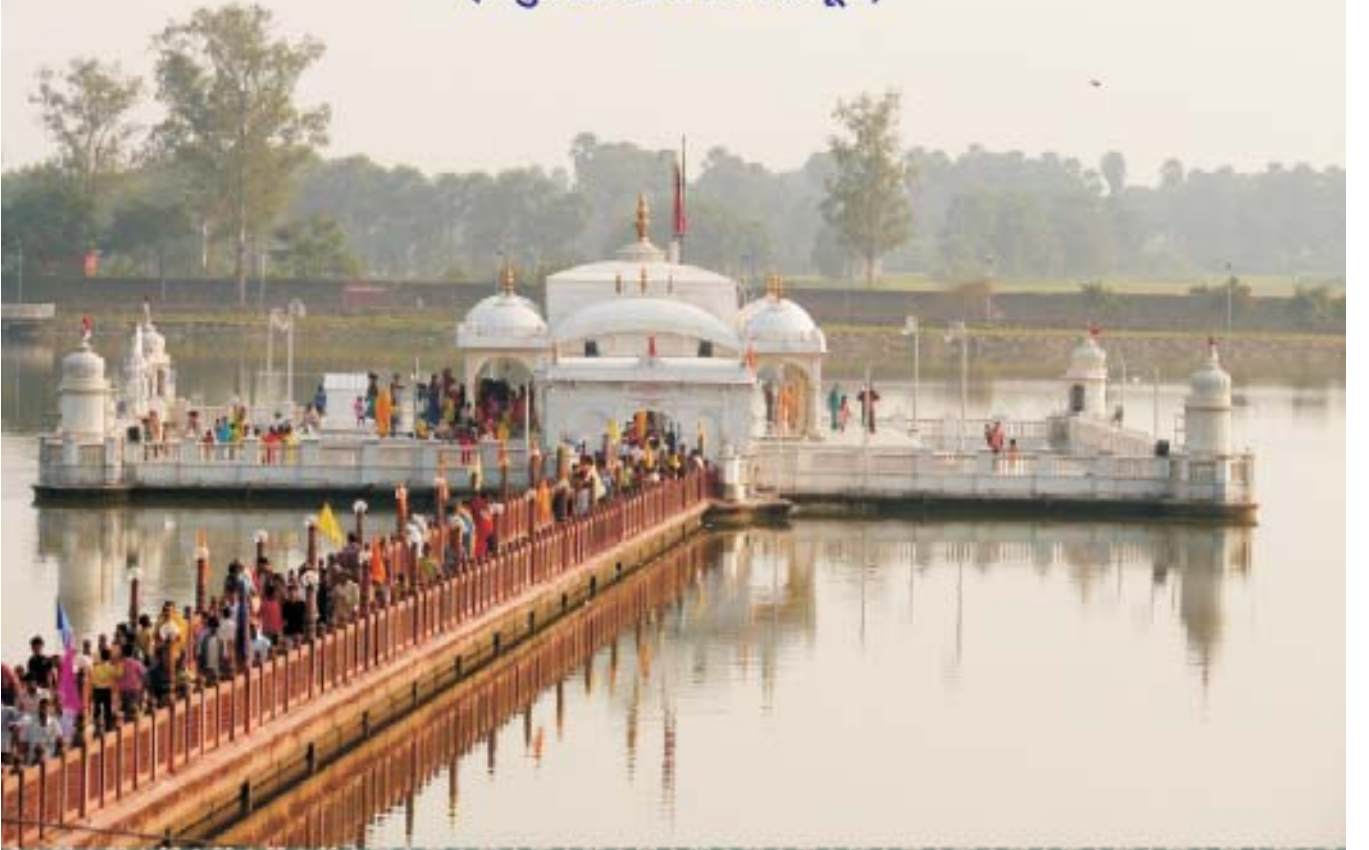

વર્ષ : ૪૩ ❖ અંક : ૧
જાન્યુઆરી - ૨૦૧૯

Retail Price Rs. 10/- Each

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત
દિવ્યધ્વનિ
આધ્યાત્મિક મુખપત્ર

શ્રી પાવાપુરી તીર્થ
(પ્રભુ મહાવીરની નિર્વાણભૂમિ)

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્યુત - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯, ૨૩૨૭૬૪૮૩-૮૪

E-mail : mail@shrimadkoba.org, Web.: www.shrimadkoba.org

૧

**લક્ષ્મીપુરા મુકામે પરમકૃપાળુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી તથા સંતોની મૂર્તિના પ્રાણપ્રતિષ્ઠા વેળાએ
(૧૫ - ૧૬ ડિસેમ્બર)**

**સંસ્થામાં પધારેલા મહાસતીજીઓ
પૂજ્ય પ્રતિભાશ્રીજી અને પૂજ્ય પ્રશંસાશ્રીજી**

**પૂ. સાદેબજીના વરદ હસ્તે ગુરુકુળના બાળકોને વીણાબેન ખંઘાર
અને સરલાબેન દેસી તરફથી રમતગમતના સાધનોનું વિતરણ**

સંસ્થાના ગુરુકુળના બાળકોને ઉદ્બોધન કરતાં RSSના પ્રચારક આદ. શ્રી ચંદ્રકાન્તભાઈ

:- પ્રેરક :-

શ્રદ્ધેયશ્રી આત્માનંદજી
ૐ

:- તંત્રી - સંપાદક :-

શ્રી મિતેશ એ. શાહ
ફોન : (૦૭૯) ૨૭૫૦૩૬૫૬

:- સ્વત્વાધિકારી :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંચાલિત)

ૐ

:- મુદ્રક-પ્રકાશક :-

ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર, કોબા
ૐ

:- પ્રકાશન સ્થળ :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯
૨૩૨૭૬૪૮૩/૮૪
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨
ૐ

:- લવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂા. ૪૦૦
આજીવન રૂા. ૨૦૦૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 4000
\$-80, £-60
આજીવન : Rs. 15000
\$-300, £-220

દિવ્યધ્વનિ

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
- (૨) ચારિત્રનો વિકાસ પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી ૭
- (૩) વર્તમાન યુગનો મહારોગ : કોધ
..... ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ૯
- (૪) શ્રી સમાધિતંત્ર અમૃતરસપાન
..... પ્રા. ચંદાબહેન પંચાલી ૧૨
- (૫) શ્રી સામાયિક પાઠ પૂજ્ય બહેનશ્રી ૧૫
- (૬) શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીશી...શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહ ૧૭
- (૭) મુન્યાચાર બા.બ્ર. શ્રી સુરેશજી ૨૧
- (૮) આત્માની ભાવશક્તિ શ્રી વલભજી હીરજી ૨૪
- (૯) આચાર્ય એવ ઉચ્યતે પ્રિયમ ૨૫
- (૧૦) 'શ્રી સમયસાર'માં સાપેક્ષતા
..... શ્રી નવનીતભાઈ શાહ ૨૭
- (૧૧) પ્રતિક્રમણ એટલે જીવનશુદ્ધિની સાધના
..... શ્રી પારુલબેન ગાંધી ૩૦
- (૧૨) શિષ્ય-પ્રતિમાના શિલ્પી ગુરુદેવ....ભાનુબેન શાહ ૩૪
- (૧૩) બાળ વિભાગ શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ૩૭
- (૧૪) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૯

વર્ષ : ૪૩

જાન્યુઆરી, ૨૦૧૯

અંક - ૧

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯/૪૮૩/૮૪
mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra

Name of Bank : Kotak Mahindra Bank

Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.

A/c. No. : 08390020000044 • IFS Code : KKBK0000839

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪

ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

આપે કહ્યું છે કે, “જ્ઞાનીપુરુષ પણ અત્યંત નિશ્ચય ઉપયોગે વર્તતાં, વર્તતાં મંદ પરિણામ પામી જાય એવી સંસારની રચના છે.”

જ્ઞાનીપુરુષો પણ જો આ સંસારમાં મંદ પરિણામ પામી જતા હોય તો અમારા જેવા જીવોની તો શું વાત કરવી ? અમે તો નાની નાની વાતોમાં અશાંત અને વ્યાકુળ થઈ જઈએ છીએ ! શાંત અને સ્થિર થવા માટે આપને યાદ કરીએ છીએ - સ્મરણ કરીએ છીએ, અથવા મનમાં જાપ શરૂ કરી દઈએ છીએ - “સહજાત્મ સ્વરૂપ પરમગુરુ અથવા પરમગુરુ નિર્ગ્રંથ સર્વજ્ઞદેવ.”, અને આપના અમૃતવચનોને યાદ કરવા મંડી જઈએ છીએ. અમારા મનમાં તો એક વિચાર ઘણીવાર આવે છે કે અમે એવું આત્મબળ કેવી રીતે કેળવીએ કે જેથી શાંત અને સ્થિર રહી શકીએ ?

આપની પ્રશસ્તિમાં કહેવાયું છે કે -

“શુચિ ઉજ્જવલ આત્મિક ભાવ લસ્યા,

સહજાત્મ સ્વરૂપ સમાધિ વસ્યા,

અતિ ઉન્નત શીતળ શાંત દશા,

નૃપચંદ્ર સુસ્થિત હિમાલય શા.”

પ્રભુ મહાવીરના શિષ્ય એવા આપમાં પણ પ્રભુવીર જેવી અડગતા અને શીતળતા હતી તો આપના વારસ એવા અમે પણ આપના જેવી અડગતા અને શીતળતા પ્રાપ્ત કરી શકીએ એવી શક્તિ માગીએ છીએ. આપના સિવાય બીજા કોની પાસે અમે માગણી કરીએ ?

હે પરમપિતા ! અમે આપને કહીએ છીએ -

“માગણી અમારી નાની અને દેનારા છો આપ દાતાર, આપવાને હવે વાર શી છે ? પ્રભુ કંઈક કરો વિચાર; દિવ્ય દષ્ટિ અને ચિત્તની સ્થિરતા, દેજો હે દીનદયાળ, જ્ઞાનધારાને ઝીલી શકીએ, એવી કૃપા કરજો હે કૃપાળ !”

॥ ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક ૨૫૪

મુંબઈ, અષાઠ સુદ ૮, ભોમ, ૧૯૪૭
નિઃશંકતાથી નિર્ભયતા ઉત્પન્ન હોય છે;
અને તેથી નિઃસંગતા પ્રાપ્ત હોય છે.

પ્રકૃતિના વિસ્તારથી જીવનાં કર્મ
અનંત પ્રકારની વિચિત્રતાથી પ્રવર્તે છે;
અને તેથી દોષના પ્રકાર પણ અનંત
ભાસે છે; પણ સર્વથી મોટો દોષ એ છે
કે જેથી 'તીવ્ર મુમુક્ષુતા' ઉત્પન્ન ન જ હોય, અથવા
'મુમુક્ષુતા' જ ઉત્પન્ન ન હોય.

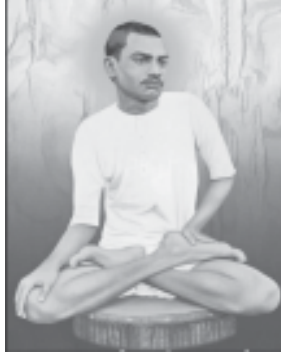
ઘણું કરીને મનુષ્યાત્મા કોઈ ને કોઈ ધર્મતમાં
હોય છે, અને તેથી તે ધર્મમત પ્રમાણે પ્રવર્તવાનું તે
કરે છે, એમ માને છે; પણ એનું નામ 'મુમુક્ષુતા'
નથી.

'મુમુક્ષુતા' તે છે કે સર્વ પ્રકારની
મોહાસક્તિથી મુઝાઈ એક 'મોક્ષ'ને વિષે જ યત્ન
કરવો અને 'તીવ્ર મુમુક્ષુતા' એ છે કે અનન્ય પ્રેમે
મોક્ષના માર્ગમાં ક્ષણે ક્ષણે પ્રવર્તવું.

'તીવ્ર મુમુક્ષુતા' વિષે અત્ર જણાવવું નથી
પણ 'મુમુક્ષુતા' વિષે જણાવવું છે, કે તે ઉત્પન્ન થવાનું
લક્ષણ પોતાના દોષ જોવામાં અપક્ષપાતતા એ છે,
અને તેને લીધે સ્વચ્છંદનો નાશ હોય છે.

સ્વચ્છંદ જ્યાં થોડી અથવા ઘણી હાનિ પામ્યો
છે, ત્યાં તેટલી બોધબીજ યોગ્ય ભૂમિકા થાય છે.

સ્વચ્છંદ જ્યાં પ્રાયે દબાયો છે, ત્યાં પછી

'માર્ગપ્રાપ્તિ'ને રોકનારાં ત્રણ કારણો
મુખ્ય કરીને હોય છે, એમ અમે જાણીએ
છીએ.

આ લોકની અલ્પ પણ સુખેચ્છા,
^૧પરમ દૈન્યતાની ઓછાઈ અને
પદાર્થનો અનિર્ણય.

એ બધાં કારણો ટાળવાનું બીજ
હવે પછી કહેશું. તે પહેલાં તે જ
કારણોને અધિકતાથી કહીએ છીએ.

'આ લોકની અલ્પ પણ સુખેચ્છા', એ ઘણું
કરીને તીવ્ર મુમુક્ષુતાની ઉત્પત્તિ થયા પહેલાં હોય
છે. તે હોવાનાં કારણો નિઃશંકપણે તે 'સત્' છે એવું
દઢ થયું નથી, અથવા તે 'પરમાનંદરૂપ' જ છે એમ
પણ નિશ્ચય નથી. અથવા તો મુમુક્ષુતામાં પણ
કેટલોક આનંદ અનુભવાય છે, તેને લીધે
બાહ્યશાતાનાં કારણો પણ કેટલીક વાર પ્રિય લાગે
છે (!) અને તેથી આ લોકની અલ્પ પણ સુખેચ્છા
રહ્યા કરે છે; જેથી જીવની જોગ્યતા રોકાઈ જાય છે.

^૨સત્પુરુષમાં જ પરમેશ્વર બુદ્ધિ, એને
જ્ઞાનીઓએ પરમ ધર્મ કહ્યો છે; અને એ બુદ્ધિ પરમ
દૈન્યત્વ સૂચવે છે; જેથી સર્વ પ્રાણી વિષે પોતાનું
દાસત્વ મનાય છે અને પરમ જોગ્યતાની પ્રાપ્તિ હોય
છે. એ 'પરમ દૈન્યત્વ' જ્યાં સુધી આવરિત રહ્યું છે
ત્યાં સુધી જીવની જોગ્યતા પ્રતિબંધયુક્ત હોય છે.

કદાપિ એ બન્ને થયાં હોય, તથાપિ વાસ્તવિક
તત્ત્વ પામવાની કંઈ જોગ્યતાની ઓછાઈને લીધે

૧. પાઠાન્તર : પરમ વિનયની ઓછાઈ

૨. પાઠાન્તર : તથારૂપ ઓળખાણ થયે સદ્ગુરુમાં પરમેશ્વરબુદ્ધિ રાખી તેમની આજ્ઞાએ પ્રવર્તવું તે 'પરમ વિનય' કહ્યો છે.
તેથી પરમ જોગ્યતાની પ્રાપ્તિ હોય છે. એ પરમ વિનય જ્યાં સુધી આવે નહીં ત્યાં સુધી જીવને જોગ્યતા આવતી નથી.

પદાર્થ-નિર્ણય ન થયો હોય તો ચિત્ત વ્યાકુળ રહે છે, અને મિથ્યા સમતા આવે છે; કલ્પિત પદાર્થ વિષે 'સત્'ની માન્યતા હોય છે; જેથી કાળે કરી અપૂર્વ પદાર્થને વિષે પરમ પ્રેમ આવતો નથી, અને એ જ પરમ જોગ્યતાની હાનિ છે.

આ ત્રણે કારણો ઘણું કરીને અમને મળેલા ઘણાખરા મુમુક્ષુમાં અમે જોયાં છે. માત્ર બીજા કારણની કંઈક ન્યૂનતા કોઈ કોઈ વિષે જોઈ છે, અને તે તેઓમાં સર્વ પ્રકારે (ઉપરમદૈન્યતાની ખામીની) ન્યૂનતા થવાનું પ્રયત્ન હોય તો જોગ્ય થાય એમ જાણીએ છીએ. પરમ દૈન્યપણું એ ત્રણેમાં બળવાન સાધન છે; અને એ ત્રણેનું બીજા મહાત્માને વિષે પરમ પ્રેમાર્પણ એ છે.

અધિક શું કહીએ ? અનંતકાળે એ જ માર્ગ છે.

પહેલું અને ત્રીજું કારણ જવાને માટે બીજા કારણની હાનિ કરવી. ૪ અને મહાત્માના જોગે તેના અલૌકિક સ્વરૂપને ઓળખવું. ઓળખવાની પરમ તીવ્રતા રાખવી, તો ઓળખાશે. મુમુક્ષુનાં નેત્રો મહાત્માને ઓળખી લે છે.

મહાત્મામાં જેનો દૃઢ નિશ્ચય થાય છે, તેને મોહાસક્તિ મટી પદાર્થનો નિર્ણય હોય છે. તેથી વ્યાકુળતા મટે છે. તેથી નિઃશંકતા આવે છે. જેથી જીવ સર્વ પ્રકારના દુઃખથી નિર્ભય હોય છે અને તેથી જ નિઃસંગતા ઉત્પન્ન હોય છે, અને એમ યોગ્ય છે.

માત્ર તમ મુમુક્ષુઓને અર્થે ટૂંકામાં ટૂંકું આ લખ્યું છે; તેનો પરસ્પર વિચાર કરી વિસ્તાર કરવો અને તે સમજવું એમ અમે કહીએ છીએ.

અમે આમાં ઘણો ગૂઢ શાસ્ત્રાર્થ પણ

૩. પાઠાન્તર : પરમ વિનયની

૪. પાઠાન્તર : અને પરમ વિનયમાં વર્તવું યોગ્ય છે.

પ્રતિપાદન કર્યો છે.

તમે વારંવાર વિચારજો. યોગ્યતા હશે તો અમારા સમાગમમાં આ વાતનો વિસ્તારથી વિચાર બતાવીશું.

હાલ અમારો સમાગમ થાય તેમ તો નથી; પણ વખતે શ્રાવણ વદમાં કરીએ તો થાય; પણ તે ક્યે સ્થળે તે હજુ સુધી વિચાર્યું નથી.

કળિયુગ છે માટે ક્ષણવાર પણ વસ્તુવિચાર વિના ન રહેવું એમ મહાત્માઓની શિક્ષા છે. તમને બધાને યથાયોગ્ય પહોંચે.

જોગી ચાલ્યો જાય

- પૂર્ણિમાબેન શાહ

વન, ઉપવન ને ગિરિકંદરા, ખૂંદતો ચાલ્યો જાય;
આતમનો અહાલેક જગાવતો, જોગી ચાલ્યો જાય.

ઝાડી ઝાંખરા વળી કંટકને, અવગણતો ચાલ્યો જાય;
ઈડરના પહાડોને ભેદતો, અવધૂત ચાલ્યો જાય.

રાળજ, વસો ને ખેડા ક્ષેત્રમાં, બોધ વર્ષાવતો જાય;
ભક્તિની છોળો ઉછાળતો, નિર્મોહી ચાલ્યો જાય.

ઉત્તરખંડના વનક્ષેત્રમાં, ધૂનો લલકારતો જાય;
જંગલમાં પણ મંગલ કરતો, વનકેસરી ચાલ્યો જાય.

પ્રખરતાપને તપતી વેળુમાં, વૃષ્ટિ અમૃતની કરતો જાય;
ગુજરાતની ગરવી ધરા પર, ગંધહસ્તી ચાલ્યો જાય.

શ્રી મહાવીરનો અંતિમ શિષ્ય, પુઠવિશિલા સ્થિત થાય;
સત્સંગનો રંગ જમાવતો, અસંગ યોગીશ્વર થાય.

સમયસારનો રસિયો જોગી, નિરાગી ચાલ્યો જાય;
દિવ્યધ્વનિનું ગુંજન કરતો, પરમકૃપાળુ થાય.

“જુઆ આમિષ મદિરા દારી, આહેટક, ચોરી, પરનારી, એહિ સમ વ્યસન દુઃખદાઈ, દુરિત મૂલ દુર્ગતિ કે જાઈ.”

(૨) પાંચ મોટા પાપોથી નિવર્તવું : હિંસા, જૂઠ, ચોરી, કુશીલ, પરિગ્રહની તૃષ્ણા - આ પાંચ પાપોથી નિવર્તવું જોઈએ. નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ તે સૂક્ષ્મ છે. તેની પ્રાપ્તિ માટેનો ઉપાય સંતોએ બતાવ્યો છે કે -

“સંગત્યાગી, અંગત્યાગી, વચનતરંગ ત્યાગી; મનત્યાગી, બુદ્ધિત્યાગી આપા શુદ્ધ કીનો હૈ.”

(૩) જ્યાં જવાથી ભાવ બગડી જાય ત્યાં ન જવું : અમુક વ્યક્તિ સાથે પૂર્વના વિપરીત ઋણાનુબંધ હોય તો તેને જોવાથી જ ચીડ ચઢે, ક્રોધ આવે તો તેમનો અપરિચય કરવો. ધર્મસ્થાનક, તીર્થસ્થાન, મંદિરાદિમાં જવું કે જ્યાં જવાથી આપણા ભાવો સુધરે.

(૪) સારી વાણી અને વિચારોનો જીવનમાં નવસંચાર કરવો : સત્ય, હિત, મીત અને પ્રિય વાણી બોલવી એટલે ધીરે સે બોલો, પ્રેમ સે બોલો, આદર દેકર બોલો, જરૂરત હોને પર બોલો. હંમેશાં સારા વિચારો કરવાં કારણકે આપણે વાસ્તવમાં ‘ભાવ’ સ્વરૂપ છીએ. શરીર તે આપણે નથી પણ જે અંદરમાં વિચાર કરે છે, ભાવ કરે છે, જ્ઞાન કરે છે, સુખ-દુઃખને જાણવા-અનુભવવાની જેનામાં શક્તિ છે તે આપણે છીએ. વિચાર અને વાણીને સારા કરવા માટે સજજનો તથા સંતોનો વિશેષ પરિચય કરવો કારણકે અનંતકાળે પણ જીવ નિજ છંદે ચાલીને પુરુષાર્થ કરે તો પણ તેનો મોક્ષ થાય નહીં પણ જ્ઞાનીની આજ્ઞાનો આરાધક અંતઃમુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન પામે છે એમ પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ વ. પત્રાંક ૨૦૦માં કહ્યું છે.

(૫) સદ્ગ્રંથો - સત્શાસ્ત્રોનું નિયમિત ગુરુગમ સહિત અધ્યયન કરવું : સત્શાસ્ત્રોને માત્ર સમય મળે ત્યારે જ વાંચવા એમ નહિ પણ બીજા કામ છોડીને અથવા આગળ-પાછળ કરીને અવશ્ય તેના માટે સમય

કાઢીને સત્શાસ્ત્રો વાંચવાં. તેના માટે અગ્રિમતાના ધોરણો બદલવાં. પોતાની જાતે, પોતાની રીતે, ગમેતેમ શાસ્ત્ર વાંચવું નહીં પરંતુ ગુરુગમસહિત વાંચવું તો તે કલ્યાણનું કારણ થાય. અધ્યયન એટલે વાંચવું, સમજવું, વિચારવું, ચિંતવવું, અનુપ્રેક્ષા કરવી અને જીવનમાં ઉતારવું.

(૬) દરરોજ પરમાત્મા, સદ્ગુરુ તથા તેમની દિવ્યવાણીનું અવલંબન લઈને ચિત્તવૃત્તિને તેમાં પરોવવાના નિયમિત અભ્યાસથી ચિત્તવૃત્તિને નિર્મળ, સ્થિર કરવી. તેમજ ખાતાં-પીતાં, હાલતાં-ચાલતાં, મંત્રસ્મરણ કરવું. બધી સાધનામાં ખાસ કરીને સ્વાધ્યાય તથા ધ્યાનમાં નિયમિતતા એટલે કે સાતત્ય તે સફળતાની મુખ્ય ચાવી છે. સમય ભલે ઓછો-વધતો મળે પણ નિયમિતતા જાળવવી જરૂરી છે.

(૭) શરીરની અવસ્થા ૫૦ થતાં અર્થોપાર્જન (તૃષ્ણા)ને આયોજનપૂર્વક ઘટાડી ઘનિષ્ઠ આરાધના કરવી. આત્મબોધ વિશેષ ગ્રહણ કરીને જીવનને શાંત, વિનયી, સેવાભાવી, સંતુષ્ટ બનાવી સુગતિમરણની સર્વતોમુખી તૈયારી કરવી.

—: ઉપસંહાર :-

ચારિત્રના વિકાસ માટે આત્માનું સંકલ્પબળ આવશ્યક નહીં પણ અનિવાર્ય છે. સંકલ્પબળ વધારવા માટે બીજા આત્મબળ પણ વધારવા જોઈએ. જેમકે જિજ્ઞાસાબળ, વિચારબળ, વૈરાગ્યબળ, ધ્યાનબળ અને જ્ઞાનબળ. આ બધા દ્વારા આત્માની સંકલ્પશક્તિની પુષ્ટિ થાય છે. અંતમાં

એક જ અરમાન છે મને

કે મારું જીવન ન્યારું બને,

કે મારું જીવન ખ્યારું બને,

કે મારું જીવન સુગંધી બને,

કે મારું જીવન પવિત્ર બને.

॥ ઐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

થાય છે કે એ વ્યક્તિ ગુસ્સામાં સામેની વ્યક્તિની હત્યા કરતા પણ અચકાતી નથી.

ફિલ્મ, ટેલિવિઝન અને કાર્ટૂન ફિલ્મોએ આજના બાળકની પ્રકૃતિમાં ભરપૂર ક્રોધ ભરી દીધો છે. કમ્પ્યુટર કે મોબાઈલમાં આવતી ગેઈમ્સમાં પણ આક્રમકતાભરી ઉશ્કેરણી હોય છે. કોઈને ધડાધડ ગોળી મારીને ઉડાવી દેવા કે પ્રાણીઓનો શિકાર ખેલવો - એવી આ રમતો છે.

વાણીની મીઠાશ એ તો વિસરાઈ ગઈ. હવે તો વ્યક્તિ પોતાની વાત કે મત ગુસ્સાપૂર્વક અને ક્રોધસહિત આક્રમકતાથી પ્રગટ કરતી હોય છે. મજાની વાત એ છે કે પોતાના કર્મચારી પર અતિ ક્રોધ કરનાર માલિક ઈન્કમટેક્સ ઓફિસમાં નમ્રતાની આદર્શ મૂર્તિ બની જાય છે ! કેટલીક વ્યક્તિઓ પોતાની 'છાપ પાડવા' માટે ક્રોધનો ઉપયોગ કરે છે, તો કેટલાક ઘરમાં 'પોતાનો સિક્કો પડે' તે માટે ક્રોધ કરતા હોય છે.

આપણે ત્યાં કંઈક એવી માન્યતા ઘર કરી ગઈ છે કે એ વડીલ પ્રભાવશાળી કહેવાય, જે વારંવાર ગુસ્સો કરે અને ઘરના તમામ સભ્યો એનાથી થરથરતા હોય. એની પાસે જતાં ય ડરતાં હોય ! પતિએ પત્ની પ્રત્યે લાલ આંખ રાખવી જોઈએ એવી માન્યતાએ કેટલાંય દામ્પત્યજીવનના સુખ-આનંદને નંદવી નાખ્યાં છે !

મહત્વની બાબત એ છે કે વ્યક્તિ ભૂતકાળમાં કરેલા ક્રોધને ખૂબ ઝડપથી ભૂલી જાય છે. એ પારાવાર ક્રોધ કરે છે, ગુસ્સામાં પોતાના ઘરના ફર્નિચરને તોડી નાખે છે. સ્વજનો અપશબ્દો કહે છે અને પછી ક્રોધને કારણે દુર્વતન કરે છે. આવો ક્રોધ અગ્નિ કરતાં પણ ભયાવહ છે. અગ્નિ એની પાસે જનારને બાળી નાખે છે, પણ ક્રોધાગ્નિ તો સંત તિરુવલ્લુવરે કહ્યું છે તેમ આખાય કુટુંબને બાળી નાખે છે. હકીકતમાં માત્ર કુટુંબના આનંદને જ નહીં,

કિંતુ ક્રોધિત વ્યક્તિ પોતાના જ્ઞાન, બુદ્ધિ અને વિવેકને પણ નષ્ટ કરે છે એટલે કે ક્રોધ જાગે છે ત્યારે મહાજ્ઞાની મહામૂર્ખ બની જાય છે. જ્ઞાની અનુભવી હોય છે, જ્યારે ક્રોધી બિનઅનુભવી મૂર્ખ હોય છે.

એની બુદ્ધિ એ માટે નષ્ટ થઈ જાય છે કે એના ક્રોધને કારણે એના ઘરમાં વાવેલી પ્રેમની વેલ બળીને ખાખ થઈ જાય છે. આ ક્રોધને કારણે એના સ્વજનોનાં મનમાંથી એણે વર્ષોનાં પ્રયત્ને આલેખેલી પ્રેમની લિપિ ભૂંસાઈ જાય છે. એક વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિને ચાહતી હોય અને સંજોગવશાત્ એને ક્રોધ થાય, તો એની ચાહના ભૂલાઈ જાય છે.

ક્રોધ એ એના વિવેકનો નાશ કરે છે. વિવેક એ જીવનનો આધાર છે. એક અર્થમાં કહીએ તો એ વિવેક દ્વારા જ વ્યક્તિ એના જીવનની સારી-નરસી બાબતોના કે ઈષ્ટ અને અનિષ્ટના ભેદને પારખી શકે છે. જ્યારે ક્રોધ એ એના મનમાંથી વિવેકનો દીપક બુઝાવી નાખે છે. પ્રાચીન કાળમાં લખાયેલા 'વામનપુરાણ'માં કહ્યું છે,

‘ક્રોધઃ પ્રાણહરઃ શત્રુઃ ક્રોધોમિતમુખો રિપુઃ
ક્રોધોઽસિઃ સુમહાતીક્ષ્ણઃ સર્વ ક્રોધોઽપકર્ષતિ ॥
તપતે યતતે ચૈવ યચ્ચ દાનં પ્રયચ્છતિ ।
ક્રોધેન સર્વં હરતિ તસ્માત્ ક્રોધં વિવર્જયેત્ ॥’

‘ક્રોધ પ્રાણનાશક શત્રુ છે, ક્રોધ અજ્ઞાણ્યો ચહેરો ધરાવતો દુશ્મન છે, ક્રોધ અત્યંત તીક્ષ્ણ તલવાર છે, ક્રોધ બધું જ હરી લે છે. માનવી જે કંઈ તપ, સંયમ અને દાન વગેરે કરે છે, તે સઘળું ક્રોધને કારણે નષ્ટ થઈ જાય છે. આથી ક્રોધનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.’

‘વામનપુરાણ’ની આ પંક્તિઓ ક્રોધની સર્વનાશકતા દર્શાવે છે. ક્રોધ વ્યક્તિના જીવનમાં કેવો વિનાશ વેરે છે એનો ખ્યાલ આપે છે, આથી

જ ગ્રીસના ગણિતજ્ઞ પાયથાગોરસે કહ્યું છે, 'કોધનો મૂર્ખતાથી પ્રારંભ થાય છે અને પશ્ચાત્તાપ પર સમાપ્ત થાય છે.' પરંતુ આની સાથે એક વાત એ વિચારવા જેવી છે કે કોધ એકવાર થયા પછી અને પશ્ચાત્તાપ અનુભવ્યા બાદ પણ વ્યક્તિ ફરી કોધ કરતો હોય છે.

આનું કારણ એ હોય છે કે વ્યક્તિ થયેલાં કોધનાં કારણો વિશે કે એનાં નિવારણ વિશે સભાન કે જાગૃત હોતી નથી. એણે સ્વયં પોતાના કોધની ચિકિત્સા કરવી જોઈએ. કેવી પરિસ્થિતિ સર્જાય ત્યારે એને કોધ જાગે છે તે જાણવું જોઈએ, એ જાણ્યા પછી એવી પરિસ્થિતિ સર્જાય ત્યારે કોધ ન કરવાનો મક્કમ સંકલ્પ કરવો જોઈએ, પરંતુ ઘણી વ્યક્તિઓ પોતાના કોધની આવી ચિકિત્સા કરતી નથી, તેથી જ્યારે જ્યારે કોધ જાગે એવી પરિસ્થિતિ ઊભી થાય, ત્યારે ત્યારે એ કોધ કર્યા વિના રહી શકતો નથી.

પોતાના મન પર સંયમ રાખવાને બદલે ગુસ્સે ભરાય છે અને ફરીવાર પાછો એ ભૂલનું પુનરાવર્તન કરે છે. પછી પરિસ્થિતિ એવી સર્જાય છે કે એનું જીવન તીવ્ર કોધ અને ગહન પશ્ચાત્તાપની પરંપરા બની જાય છે. આ પરંપરા એ વ્યક્તિની આદત બની જાય છે અને એ આદતને કારણે નિશાળના ટાઈમટેબલની જેમ એના જીવનમાં કોધનું ટાઈમટેબલ બની જાય છે.

એટલે કે અમુક પરિસ્થિતિ સર્જાય અને એ વ્યક્તિ અમુક રીતે બોલે એટલે તરત કોધની 'સ્વિચ ઓન' થાય પછી કોધ ચાલ્યા કરે અને છેલ્લે જ્યારે પશ્ચાત્તાપ થાય ત્યારે એ કોધની 'સ્વિચ ઓફ' થાય, પરંતુ જેમ વ્યક્તિ રોજરોજ 'સ્વિચ ઓન' અને 'ઓફ' કરે છે, એ રીતે ઘણી વ્યક્તિઓ કોધની સ્વિચ જીવનમાં વારંવાર 'ઓન' અને 'ઓફ' કરતી હોય છે. આવી વ્યક્તિ પ્રાયશ્ચિત્ત કરે છે, પણ એ વાત ભૂલી જાય છે કે એના વાણી અને વર્તને અન્ય

વ્યક્તિના હૃદયમાં જે ઘા કર્યા છે, એ જખમ માત્ર પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાથી રૂઝાય તેવા નથી.

કોધમાં બોલાયેલા એ શબ્દો અને કરાયેલું દુર્વર્તન અન્ય વ્યક્તિના મનમાં શિલાલેખ બની જાય છે. એને એ જિંદગીભર ભૂલી શકતી નથી અને તેથી કોધ કરનારી વ્યક્તિ એમ માને કે પ્રાયશ્ચિત્તનું પવિત્ર ઝરણું ઊતરતા હવે જીવનમાં સ્નેહની સરવાણીઓ વહેવા લાગશે તો તે ભૂલ કરે છે. કોધનો ડાઘ સામી વ્યક્તિના દિલમાં રહી જાય છે અને તેથી ક્વચિત્ પ્રાયશ્ચિત્ત પણ પાંગળુ સાબિત થાય છે.

આથી જ એ કહેવત પ્રચલિત છે કે કોધ જ્ઞાનીપુરષના હૃદયમાં ક્વચિત્ ડોકિયું કરવા પ્રયાસ કરે છે, પરંતુ એ નિવાસ તો માત્ર મૂર્ખોનાં હૃદયમાં જ કરે છે. (ક્રમશઃ)

કર સમર્પણ

- બા.બ્ર. અલકાબેન

વંદના કી શુભ ઘડી મેં અર્ચના કે પુષ્પ લેકર,
કર સમર્પણ ગુરુ ચરણ મેં ભક્તિ શ્રદ્ધા હૃદય ધર.

સ્વપ્ન સમ સંસારી સુખ ને સદિયોં સે સબકો રુલાયા,
હે ગુરુવર જ્ઞાન બિન વિષયોં ને હમકો હૈ રુલાયા,
દૂર કર દો ઈન દુઃખોં કો પ્રાર્થના સ્વીકાર કર,

કર સમર્પણ ગુરુ...

જગત કા બંધન બઢાયા મોહ વિષકી બેલ સિંચકર,
કિયે અપરાધ અનગિન કર્મ મલ દલ દલ મેં ફંસકર;
હે ગુરુવર શરણ આયે, હમ સ્વયં સે હારકર,

કર સમર્પણ ગુરુ...

પાપ સબ કરકે ક્ષમા અબ લો હમેં પાવન શરણ મેં,
તરણ તારણ ભવ નિવારણ એક તુમ્હી હો જગત મેં;
સોંપ દી પતવાર હમને ભવ ભંવર સે પાર કર,

કર સમર્પણ ગુરુ...

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય વિરચિત
સમાધિતંત્ર - અમૃતરસપાન
(ક્રમાંક - ૬૨)

*** પ્રા. ચંદાબહેન વી. પંચાલી (બોટાદ) ***

પ્રાતઃકાળનો ચૈતન્યસૂર્ય કેસરીયા કરીને પ્રવેશે, મધ્યાહ્ન ચૈતન્યસૂર્ય મુનિદેશની ભાવના ભાવી મુનિપણું ઈચ્છે, સાયંકાલીન ચૈતન્યસૂર્ય ભવાન્ત સાથે અસ્તાચલે વિરામ પામે એવા ચૈતન્ય સમ્રાટ પરમકૃપાળુદેવની સમાધિભાષા જગત સ્વામિની સમી મોક્ષમાળામાં પ્રવહે છે. શિક્ષાપાઠ દ૮માં લખે છે, “મન વડે ઈન્દ્રિયોની લોલુપતા છે. ભોજન, વાજિંત્ર, સુગંધી, સ્ત્રીનું નિરીક્ષણ, સુંદર વિલેપન એ સઘળું મન જ માગે છે. એ મોહિની આડે તે ધર્મને સંભારવા પણ દેતું નથી. સંભાર્યા પછી સાવધાન થવા દેતું નથી. સાવધાન થયા પછી પતિતતા કરવામાં પ્રવૃત્ત, લાગુ થાય છે. એમાં નથી ફાવતું ત્યારે સાવધાનીમાં કંઈ ન્યૂનતા પહોંચાડે છે. જેઓ એ ન્યૂનતા પણ ન પામતાં અડગ રહીને મન જીતે છે તે સર્વ સિદ્ધિને પામે છે.” આ સમાધિભાષામાં બાહ્ય પરિસ્થિતિથી મુક્ત થઈને, અડગ રહીને જે મનને વશ થતાં નથી તે પરમ સિદ્ધિને પામે છે એવી પુરુષાર્થની અખંડિતતા દર્શાવી છે. સદ્ગુરુકૃપા અને હિંમતથી તે દશા પ્રાપ્ત થાય છે.

આપણે શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય રચિત ‘સમાધિતંત્ર’ અધ્યાત્મ ગ્રંથનું રસપાન કરી રહ્યા છીએ. શ્લોક-૩૭નો અહીં બીજો ભાગ વિચારીશું. ગાથા છે કે

અવિદ્યાભ્યાસસંસ્કારૈરવશં ક્ષિપ્યતે મનઃ ।

તદેવ જ્ઞાનસંસ્કારૈઃ સ્વતસ્તત્ત્વેઽવતિષ્ઠતે ॥૩૭॥

અર્થાત્ : અવિદ્યાના અભ્યાસથી ઉત્પન્ન થયેલા સંસ્કારોથી મન સ્વાધીન નહિ રહેવાથી વિક્ષેપ પામે છે. તે જ મન ભેદજ્ઞાનના સંસ્કારોથી સ્વતઃ

સ્વરૂપમાં સ્થિત થાય છે.

પ્રથમ પંક્તિની સમજણ આપણે કેળવી છે. બીજી પંક્તિમાં કહ્યું છે કે ભેદજ્ઞાનના સંસ્કારોથી તે જ મન સ્વયં આત્મામાં સ્થિર થાય છે. તે જ મન જ્ઞાન-સંસ્કાર અર્થાત્ આત્માને શરીરાદિથી ભિન્ન જાણવા રૂપ અભ્યાસ વડે સ્વયં તત્ત્વમાં સ્થિર થાય છે. તત્ત્વ એટલે આત્માનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ. અવિદ્યાના અભ્યાસથી ઉત્પન્ન થયેલા સંસ્કારોથી તે જ મન સ્વવશ ન હતું. જ્યારે જ્ઞાન સંસ્કારોના અભ્યાસથી તે જ મન સ્વાધીન થાય છે. માટે સત્પુરુષો વારંવાર બોધ આપે છે કે ભેદજ્ઞાનથી-સ્વભાવ અને વિભાવના ભેદજ્ઞાનથી આત્મસ્થિરતા સંધાય છે. કયા કારણથી મનનો વિક્ષેપ થાય છે અને કયા કારણથી મન વિક્ષેપ વગરનું રહે છે આ બે વિષયની મુખ્યતા આ શ્લોકમાં બતાવી છે.

ભાવાર્થ વિચાર્યો, હવે શબ્દશઃ વિશેષાર્થ વિચારીએ.

વિશેષાર્થ : અવિદ્યાના અભ્યાસથી જે સંસ્કારો ચિત્તભૂમિમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેથી મન સ્વાધીન રહેતું નથી. તેથી આત્મસાધનામાં વિક્ષેપ પડે છે. મન ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં દોડી જાય છે તે માટે અવિદ્યા શબ્દ વિચારીએ તથા અભ્યાસ - સંસ્કાર વિષે પણ વિચારણા કરીશું. અવિદ્યા = અ + વિદ્યા અ = નહિ વિદ્યા = વિદ્યા. જે વિદ્યા નથી તે અવિદ્યા. વિપરીત ધિયા આત્મ અધ્યવસાન ઇતિ અવિદ્યા । શરીર આદિ બાહ્ય પદાર્થો પવિત્ર છે, શરીર આદિ પોતાના છે એવું માની તેમાં આત્મબુદ્ધિ થાય તે અવિદ્યા છે અર્થાત્ અજ્ઞાન છે. અજ્ઞાનથી મન પરવશ બને છે.

થઈશ.” આવી ભાવનાઓ આત્મશ્રેય આપે છે.

શુદ્ધાત્માની વારંવાર ભાવનાથી જ્ઞાનસંસ્કારો ઉત્પન્ન થાય છે. તેનાથી મન રાગ-દ્વેષ રહિત થઈ સમાધિમાં ઠરે છે.

“હું એક શુદ્ધ સદા અરૂપી, જ્ઞાન દર્શનમય ખરે; કંઈ અન્ય તે મારું જરી, પરમાણુ માત્ર નથી અરે.”

હું જ્ઞાન સ્વરૂપ પરમાત્મા છું. શરીર, મન, વાણી રૂપ હું નથી. હું તેનાથી ભિન્ન છું - આ ભેદજ્ઞાનના સંસ્કારોથી મન સ્વાધીન બને છે. સ્વમાં સ્થિર થાય છે. મન અમન બની જાય છે. જ્ઞાન સંસ્કાર સમાધિનું કારણ બને છે. અવિદ્યાના સંસ્કાર અસમાધિનું કારણ બને છે.’

શ્રી સમયસાર કળશ - ૧૩૦માં કહ્યું છે કે
ભાવયેત્ ભેદવિજ્ઞાનં ઇદમલ્લિન્નધારયા ।

તાવધાવત્ પરાચ્ચ્યુત્વા જ્ઞાનં જ્ઞાને પ્રતિષ્ઠતે ॥

અર્થાત્ આ ભેદવિજ્ઞાન અછિન્નધારાથી ભાવવું, અખંડ પ્રવાહ રૂપે ભાવવું કે જ્યાં સુધી પરભાવોથી છૂટી જ્ઞાન જ્ઞાનમાં જ - પોતાના સ્વરૂપમાં સ્થિર થાય. અહીં જ્ઞાનનું જ્ઞાનમાં ઠરવું તે બે રીતે વિચારવું. એક - મિથ્યાત્વનો અભાવ થઈ સમ્યક્જ્ઞાન થાય તથા ફરીથી મિથ્યાત્વનો ઉદય ન થાય ત્યારે જ્ઞાન જ્ઞાનમાં ઠર્યું કહેવાય. બીજું જ્યારે જ્ઞાન શુદ્ધ ઉપયોગ રૂપે સ્થિર થઈ જાય તથા ફરી વિકારરૂપે ન પરિણમે ત્યારે જ્ઞાનમાં સ્થિર થયું કહેવાય. જ્યાં સુધી બંને પ્રકારે જ્ઞાન જ્ઞાનમાં સ્થિર થાય ત્યાં સુધી ભેદજ્ઞાન ભાવ્યા કરવું. ભેદજ્ઞાન અભ્યાસ નિરંતર ચાલુ રાખવો, જેથી પરમ સ્થિરતા પ્રાપ્ત થાય. મનની સ્થિરતા આત્મામાં અભેદ રૂપે પરિણમે છે. પૂ. પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ ભેદજ્ઞાનના ઉપાયને સુચારુ રૂપે વ્યક્ત કર્યો છે.

ગંગાસતીનું સ્મરણ થઈ આવે...

“મેરુ તો ડગે પણ જેના મનડા ડગે નહિ પાનબાઈ,
ભલે ભાંગી પડે રે બ્રહ્માંડ રે જી....

ચિત્તની વૃત્તિ જેની સદા રહે નિરમળ,

મારાજ થયા મેરબાન રે...”

સીધી, સાદી, સરળ છતાં ગહન અને ગરિમાપૂર્ણ આ વાણી છે.

બેનશ્રી પૂ. ચંપાબેન વચનામૃત ૩૬૧માં લખે છે,

“તું જ્ઞાયક સ્વરૂપ છો. બીજું બધું તારાથી છૂટું પડ્યું છે. માત્ર તે તેની સાથે એકત્વબુદ્ધિ કરી છે. શરીર વાણી આદિ હું નહિ, વિભાવભાવ મારું સ્વરૂપ નહિ. જેવું સિદ્ધ ભગવાનનું સ્વરૂપ છે તેવું જ મારું સ્વરૂપ છે એવી યથાર્થ શ્રદ્ધા કર. શુભભાવ આવશે ખરા પણ શુભ ભાવથી ક્રમે મુક્તિ થશે. શુભ ભાવ ચાલ્યા જાય તો બધું ચાલ્યું જશે અને હું શૂન્ય થઈ જઈશ એવી શ્રદ્ધા છોડ. તું અગાધ અનંત સ્વાભાવિક શક્તિઓથી ભરેલો એક અખંડ પદાર્થ છો તેની શ્રદ્ધા કર અને આગળ જા. અનંત તીર્થકરો એ જ માર્ગે મુક્તિને પામ્યા છે... તું સત્ની ઊંડી જિજ્ઞાસા કર, જેથી તારો પ્રયત્ન બરાબર ચાલશે; તારી મતિ સરળ અને સવળી થઈ આત્મામાં પરિણમી જશે સત્ના સંસ્કાર ઊંડા નાખ્યા હશે તો છેવટે બીજી ગતિમાં પણ સત્ પ્રગટશે. માટે સત્ના ઊંડા સંસ્કાર રેડ.”

● અવિદ્યા બહુ અભ્યાસી, તે સંસ્કારે મન ચળે; જ્ઞાન સંસ્કારથી ચિત્ત, આત્મ-તત્ત્વે સ્વયં વળે.

- પૂ. બ્રહ્મચારીજી

● અજ્ઞાનજ સંસ્કારથી, મન વિક્ષેપિત થાય; જ્ઞાનજ સંસ્કારે સ્વતઃ તત્ત્વ વિષે સ્થિર થાય.

- શ્રી છોટાલાલ ગાંધી

● મિથ્યાત્વ - માન મમતાદિક કારણો મેં
હોતા સુલીન મન હૈ વિષયાદિકોં મેં ।
સિદ્ધાન્તકે મનનસે મન હાથ આતા

વિજ્ઞાનકે ઉદયસે પર મેં ન જાતા ॥

- પૂ. આચાર્ય વિદ્યાસાગરજી મહારાજ

● ● ● (ક્રમશઃ)

- તારા દર્શનથી જિનરાજ રે,
ટળ્યા મોહપડળ મુજ આજ રે;
વાસ્તવિક વસ્તુનું સ્વરૂપ રે,
હતું તેવું દીઠું મેં અનૂપ રે.
તારા દર્શનથી જિનરાજ રે,
મારા મહાપાપોય પળાય રે;
રવિ ઊગ્યે ન લાગે વાર રે,
જાય રાત્રિ તણો અંધકાર રે.
- શ્રી પદ્મનંદિ પંચવિંશતિ

- ભાવ અપ્રતિબદ્ધતાથી નિરંતર વિચરે છે એવા જ્ઞાની પુરુષનાં ચરણારવિંદ, તે પ્રત્યે અચળ પ્રેમ થયા વિના અને સમ્યક્પ્રતીતિ આવ્યા વિના સત્સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થતી નથી, અને આવ્યેથી અવશ્ય તે મુમુક્ષુ જેનાં ચરણારવિંદ તેણે સેવ્યાં છે તેની દશાને પામે છે.

- શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પત્રાંક-૧૮૪

- (૪) પ્રેમ ગલી અતિ સાંકરી, તામેં દો ન સમાય,
જબ મેં થા તબ હરિ નહીં, જબ હરિ તબ મેં નાહિ.

- સંત કબીરદાસજી

- (૫) જેમાં મતિની મગ્નતા, તેની જ થાય પ્રતીત,
થાય પ્રતીતિ જેહની, ત્યાં જ થાય મન લીન.

- શ્રી સમાધિશતક - ૮૫

ભાવાર્થ : શાસ્ત્રસિદ્ધાંત છે કે જેની જેમાં શ્રદ્ધા હોય તેમાં પ્રીતિ ઊપજે છે, અને જેમાં પ્રીતિ હોય તેનું વારંવાર સ્મરણ થવાથી તેમાં જ તન્મયતા થાય છે. આ પ્રમાણે પરમાત્મપદનું સ્મરણ તથા યથાર્થ પ્રતીતિ થવાથી પ્રચૂર પ્રેમ પ્રગટે છે અને તેમાં જ તન્મયતા થાય છે.

- (૬) મુક્તિથી અધિક તુજ ભક્તિ મુજ મન વસી,
જેહશું સબળ પ્રતિબંધ લાગ્યો;
ચમકપાષાણ જિમ લોહને ખેંચશે,
મુક્તિને સહજ તુજ ભક્તિરાગો.

ઋષભ જિનરાજ મુજ આજ દિન અતિ ભલો
પ્રભુના ગુણગ્રામ
ગુણનીલો જણે તું નયણ દીઠો

- ઉપા. યશોવિજયજી

-: ઉપસંહાર - પરમાર્થ :-

આ શ્લોકમાં આચાર્યશ્રીએ પ્રભુના પ્રેમમાં નિરંતર રૂબવાની, તન્મય થવાની પોતાની ભાવના વ્યક્ત કરી છે. આવો પ્રભુ પ્રત્યેનો અલૌકિક - અચલ પ્રેમ તે વાણીથી અગોચર છે. આવો પરમ પ્રેમ પ્રગટતાં ભક્તના અજ્ઞાનરૂપી અંધકારનો નાશ થઈ જાય છે અને ક્રમે કરીને પોતે જ પરમાત્મપદને પામી જાય છે.

॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ ॥

ભગવાન મહાવીર વિશ્વશાંતિની આધારશિલા

- ભગવાન મહાવીરનો સંદેશ કોઈ ખાસ કોમ કે જાતિ માટે નહીં, પણ આખાય વિશ્વ માટે છે. જો માનવી મહાવીર સ્વામીના ઉપદેશ અનુસાર ચાલે, તો પોતાના જીવનને આદર્શ જીવન બનાવી શકે. જગતમાં સુખ અને શાંતિ ત્યારે જ પ્રાપ્ત થાય, જ્યારે ભગવાન મહાવીરે ચીંધેલા માર્ગ ઉપર ચાલીએ.

- ચક્રવર્તી રાજગોપાલાચારી

- આજથી અઢી હજાર વર્ષ પૂર્વે અનેકાંતવાદનો જે ઉપદેશ ભગવાન મહાવીરે આપ્યો હતો, તેનો સ્વીકાર આજના રાજકીય નેતાઓ કરે, તો દુનિયામાં અવશ્ય કાંતિ સ્થાપી શકાય તેમ છે. આપણે પોતાના માટે એક વાત વિચારીએ, અને અન્યના માટે બીજી વિચારીએ તો તેમાં પાપ છે. ભગવાન મહાવીરને લોકો સમજે, તેઓનો દષ્ટિકોણ સ્વીકારી પ્રચાર કરે, તો વિશ્વમાં સદ્ભાવના વધે-શાંતિ પ્રવર્તે, એમ હું માનું છું.

- રાષ્ટ્રકવિ દિનકરજી

પ્રભુના આવા અદ્ભુત ગુણો પ્રત્યે અહોભાવ લાવતા ભક્તને થોડી ઈર્ષાનો ભાવ પણ આવી જાય કે જે પ્રભુને છે તે મને કેમ નથી ! તેની વાત આપણે શ્રી શીતલનાથ સ્તવનમાં પણ કરી હતી. પરંતુ આ ઈર્ષા પારમાર્થિક હોવાથી ભક્તને તે ગુણો ક્રમશઃ પ્રગટાવવા માટે વીર્યબળ આપશે. જેમ પડોશીને BMW ગાડી આવતાં કોઈને એમ ઈર્ષા થાય કે મને પણ આવી ગાડી હોય તો કેટલું સારું ? તેમ એક સાચા ભક્તને થાય કે જો મારી પારિણામિક સત્તા પ્રભુ જેવી જ છે તો તેમની જેમ પ્રગટ પણ થાય તો કેવું સારું ? એમ વિચારતાં તેનો પુરુષાર્થ જાગે તો તેનામાં શું બદલાવ આવે અને જો તે પુરુષાર્થ ટકી રહે, પ્રભુધ્યાનમાં તે વારંવાર નિમગ્ન થાય તો સાધક સ્વયં પ્રભુ જેવા શુદ્ધ સ્વરૂપને વરે, તેની વાત આગળની ગાથાઓમાં કરતાં દેવચંદ્રજી કહે છે :

પ્રભુ પ્રભુતા સંભારતાં, ગાતાં કરતાં ગુણગ્રામ રે;
સેવક સાધનતા વરે, નિજ સંવર પરિણતિ પામ રે.

- મુનિચંદ્ર° ૭

શબ્દાર્થ : પ્રભુની પ્રભુતાને યાદ કરતાં અને તેમના ગુણગ્રામનું ગાન કરતાં સેવક (મોક્ષમાર્ગના) સાધનને વરે છે, તેને પ્રાપ્ત કરે છે અને પોતાના સંવર ભાવને પામે છે. (સંવર પરિણતિ = કર્મને રોકનારા પરિણામ; પામ = પામે છે)

વિશેષાર્થ : “પ્રભુની પ્રભુતાને સંભારતાં” અર્થાત્, ઉપર જણાવેલ પ્રભુના ઐશ્વર્યનું નિરંતર સ્મરણ કરતાં; એટલું જ નહિ પણ કીર્તન-ભક્તિથી તેમના ગુણગ્રામ ગાતાં “સેવક સાધનતા વરે” - સાધકને ‘સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપ’ એવી સાધનતા પ્રાપ્ત થાય છે કે તે સમ્યક્ - સાધન દ્વારા તેને પોતાના સાધ્ય એવા મોક્ષ તરફ, ‘નિજ-શુદ્ધતા’ તરફ, પરમ આત્મિક શાંતિ અને આનંદ તરફ જવાનો માર્ગ મોકળો થઈ જાય છે. સેવક જ્યારે આવી પારમાર્થિક સાધનતાને વરે ત્યારે સ્વાભાવિક છે કે મોહનું બળ

ઘટતાં તે પ્રમાણમાં કર્મો આવતાં રોકાઈ જાય અને સાધક “નિજ સંવર પરિણતિ પામ રે” - સંવરભાવને પામે છે અને સંવર આવતાં જૂના કર્મોની નિર્જરા ! જુઓ, પ્રભુનું સ્મરણ અને તેમના ગુણોનું કીર્તન સંવર-નિર્જરારૂપ કેવું ઉત્તમ ફળ આપે છે ! પણ આવા ઉત્તમ ફળ માટે આપણી ચીલાચાલુ ભક્તિ કે સ્મરણ નહીં ચાલે કે, થોડો સમય ભગવાનની સેવા, પૂજા આદિ કરીને પછી બાકીના સમયમાં ભગવાનને ભૂલીને સંસારમાં ગળાડૂબ ! સંભારણાં તો જોઈએ શ્રી યશોવિજયજી જેવા કે : “ઘડી ઘડી સાંભરે સાંઈ સલૂના” અને કીર્તન ભક્તિ જોઈએ નરસેંયા કે મીરાં જેવી જેમાં પ્રભુમિલનની અત્યંત પ્યાસ હોય અને પોતના નામ-રૂપને ભૂલી સ્વરૂપ-તત્ત્વતાની લગન હોય. અને એવી લગની લાગતાં શું થાય તે શ્રી દેવચંદ્રજી આગળ કહે છે :

પ્રગટ તત્ત્વતા ધ્યાવતાં, નિજ તત્ત્વનો ધ્યાતા થાય રે;
તત્ત્વરમણ એકાગ્રતા, પૂરણ તત્ત્વે એહ સમાય રે.

- મુનિચંદ્ર° ૮

શબ્દાર્થ : પ્રભુની પ્રગટ તત્ત્વતાનું ધ્યાન કરતાં સાધક નિજ આત્મતત્ત્વનો ધ્યાતા થાય છે. તે આત્મતત્ત્વમાં જો એકાગ્રતાપૂર્વક રમણતા થાય તો (ક્રમશઃ) પોતાના પૂર્ણ તત્ત્વમાં, પૂર્ણ શુદ્ધ સ્વરૂપમાં તે સમાઈ જાય છે.

વિશેષાર્થ : પ્રભુની તત્ત્વતા એટલે તેમના આત્મતત્ત્વની વીતરાગતા, શુદ્ધતા જે પૂર્ણપણે પ્રગટ છે. મોક્ષાભિલાષી સાધક જીવ તે પરમ તત્ત્વને ધ્યાવતાં પોતાના જ આત્મતત્ત્વનો ધ્યાતા બની તેનો અનુભવ કરે છે, પણ આ વાત કહેવાય તેટલી સહેલી નથી. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી પત્રાંક-૬૨માં ફરમાવે છે કે : “પરમાત્માને ધ્યાવવાથી પરમાત્મા થવાય છે; પણ તે ધ્યાવન આત્મા સત્પુરુષના ચરણકમળની વિનયોપાસના વિના પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી, એ નિર્ઘ્રથ ભગવાનનું સર્વોત્કૃષ્ટ વચનામૃત છે.” આમ,

નિત્ય નિયમિતપણે સેવા, વંદના કરો; તેમની આજ્ઞામાં લીન રહો તો હું જે અનુભવ કરી રહ્યો છું તેવો તમને પણ અનુભવ થશે, પરમાત્મપદની ઝાંખી થશે અને આ પ્રભુવંદના-સેવન નિત્યરૂપે થતાં તમારી પણ મોક્ષમાર્ગની યાત્રા શરૂ થઈ જશે. ‘નિત્ય’ શબ્દ અગત્યનો છે, કારણકે જો તે નિત્ય કરવામાં ન આવે તો આપણું મન પતિત-પરિણામી હોવાથી વારંવાર સંસારના પ્રસંગો અને પ્રકારોમાં ખેંચાઈ જશે. તેમ ન થવા પ્રભુનું, સદ્ગુરુ અને તેમના બોધનું અનુસંધાન પ્રમાદ કર્યા વગર નિત્ય રાખવું યોગ્ય છે.

આમ, આ સ્તવનમાં ગણિશ્રીએ શ્રી શ્રેયાંસનાથ તીર્થકરની સ્તુતિ કરતાં કરતાં વીતરાગ સિદ્ધ ભગવંતોના અનંત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્યાદિ ગુણોને સૈદ્ધાંતિક રીતે એક જુદા જ પ્રકારે સમજાવી, તેમની અક્રિય, અક્ષય, નિષ્કલંક સ્થિતિના ગુણગાન કરી આપણને પણ મોક્ષમાર્ગમાં

આગળ વધવાના સચોટ ઉપાય બતાવ્યા કે : (૧) કીર્તન ભક્તિથી ગાતાં ગાતાં પણ પ્રભુના ગુણગ્રામ કરો કે જેથી તેમાં ભાવશુદ્ધિ થતાં સહજપણે સંવર પરિણામ થશે. (૨) પ્રભુના સ્વરૂપનું, તેમની મુદ્રાનું ધ્યાન વારંવાર કરો તો “નિજતત્વના ધ્યાતા” બનશો અને (૩) પ્રભુનું નિત્ય દર્શન-પૂજન-સેવન કરો જેથી પોતાના સત્તાગત પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપનું સ્મરણ થશે, તે પ્રગટાવવાની રુચિ જાગશે અને તે તરફ પુરુષાર્થ ઉપડશે. આમ, સ્તવન કરતાં કરતાં સ્વ-કલ્યાણની સાથે સાથે દેવચંદ્રજી આપણું પણ કેટલું કલ્યાણ કરતા જાય છે ! તે માટે તેઓશ્રીને અનેકાનેક વંદન કરી આ સ્તવનની વિચારણા અહીં વિરામ પામે છે. સ્તવનના અર્થ-ભાવાર્થમાં આ અલ્પજ્ઞથી કંઈપણ ભૂલચૂક થઈ હોય તો સર્વ જ્ઞાની ભગવંતોની સાક્ષીએ ક્ષમાચના કરી વિરમું છું.

॥ ઐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

• • •

પુસ્તક સમાલોચના

- મિતેશભાઈ એ. શાહ

(નોંધ : આ વિભાગ માટે ગ્રંથ કે પુસ્તકની બે નકલ મોકલવા વિનંતી)

[૧] પુસ્તકનું નામ : **અને જૈન ધર્મ**

સંપાદક : શ્રી ગુણવંત બરવાળિયા • આવૃત્તિ : પ્રથમ, ૨૦૧૮ • પાના : ૨૩૨ • મૂલ્ય : રૂ. ૨૦૦

પ્રાપ્તિસ્થાન : નવભારત સાહિત્ય મંદિર, મુંબઈ

પ્રકાશક : શ્રી સૌરાષ્ટ્ર કેસરી પ્રાણગુરુ જૈન ફિલોસોફિકલ એન્ડ લીટરરી રિસર્ચ સેન્ટર, ઘાટકોપર, મુંબઈ. (મો) ૯૮૨૦૨૧૫૫૪૨, ઈ-મેઈલ : gunvant.barvalia@gmail.com

સૌરાષ્ટ્રકેસરી પૂ. પ્રાણગુરુના ૧૨૦મા જન્મોત્સવના શુભ પ્રસંગે પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈના પ્રમુખસ્થાને રાજકોટ મુકામે જૈન સાહિત્ય જ્ઞાનસત્ર - ૧૭ અને ૧૮ અંતર્ગત અનેક વિદ્વાનોના પ્રાપ્ત શોધપત્રો અને નિબંધોનો સંચય કરી આ પુસ્તક પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે. શ્રુતસંપદા અને જૈનધર્મ, વિજ્ઞાન અને જૈન ધર્મ, ચતુર્વિધ સંઘ અને જૈન ધર્મ વગેરે ૩૧ જેટલા લેખોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

તત્ત્વચિંતન કરતાં દેહથી ભિન્ન શુદ્ધ જ્ઞાન - દર્શન સ્વભાવી આત્માનો આશ્રય કરવો તે મુનિની અશુચિભાવના છે.

(૭) આસ્રવ ભાવના : અતત્ત્વશ્રદ્ધાનરૂપ મિથ્યાત્વ, વિષયોમાં પ્રવૃત્તિરૂપ અવિરત્તિ, પરમાર્થકાર્યમાં ઉદાસીનતારૂપ પ્રમાદ, આત્મવિક્ષોભ ઉત્પાદક કષાયો તથા મન, વચન, કાયાના પરમાણુઓના પરિસ્પંદનરૂપ યોગ; આ પાંચ કર્મસ્રવના કારણ છે. આસ્રવથી કર્મબંધ થાય છે અને બંધન જ પરમ દુઃખ છે. મુક્તિ પરમ સુખ છે એવો તત્ત્વનિર્ણય કરીને આસ્રવનિરોધક પોતાની જ્ઞાનદૃષ્ટિને જાગ્રત કરવી તે મુનિની આસ્રવ ભાવના છે. આસ્રવ ભાવનામાં મુનિ વિસ્તારપૂર્વક મિથ્યાત્વાદિ પાંચ કારણોના ભેદ - પ્રભેદોના સ્વરૂપનું ચિંતન કરે છે. પછી ઉપયોગ એકાગ્ર અને નિર્મળ થઈ જતાં પોતાના કારણપરમાત્મા નિજ શુદ્ધ જ્ઞાન દર્શન સ્વભાવનો આશ્રય લઈને સ્વરૂપ વિશ્રાંતિ પામે છે.

(૮) સંવર ભાવના : આસ્રવભાવોથી વિપરીત તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વ, વિષયોમાં વૃત્તિ તથા પ્રવૃત્તિના ત્યાગરૂપ સંયમ, સતત આત્મજાગૃતિરૂપ અપ્રમાદ, શાંતભાવરૂપ અકષાયભાવ અને મન, વચન, કાયાની પ્રવૃત્તિનો ઉપસંહારરૂપ યોગનિરોધ આ સંવરના ઉપાય છે. સંવરથી સંસારપરિભ્રમણ અટકી જાય છે અને શાશ્વત આનંદરૂપ મુક્તિનો લાભ મળે છે એમ વિચાર કરીને સંવરનું મૂળ કારણ પોતાના સહજ શુદ્ધ જ્ઞાન - દર્શન સ્વભાવનું ભાવન કરવું તે મુનિની સંવરભાવના છે. વિશેષ એટલું કે મનને એકાગ્ર તથા નિર્મળ કરવા માટે મુનિ સંવરના સાધનરૂપ ૫ મહાવ્રત, ૫ સમિતિ, ૩ ગુપ્તિ, ૧૦ ધર્મ, ૧૨ અનુપ્રેક્ષા, ૨૨ પરિષદ, ૫ પ્રકારના ચારિત્ર આદિના સ્વરૂપનું વિસ્તારપૂર્વક ચિંતન કરે છે તથા જ્યારે ઉપયોગ એકાગ્ર અને નિર્મળ થઈ

જાય ત્યારે પોતાના સહજ શુદ્ધ જ્ઞાન - દર્શન સ્વભાવનો આશ્રય કરી સ્વરૂપવિશ્રાન્તિ પામે છે.

(૯) નિર્જરા ભાવના : કર્મોનું આત્માથી એકદેશ ખરી જવું નિર્જરા કહેવાય છે. તેના બે ભેદ છે - એક સવિપાક, બીજી અવિપાક. સમય પૂરો થઈ જતાં પોતાનું નિયત ફળ આપીને કર્મોનું આત્માથી અલગ થવું તે સવિપાક નિર્જરા છે તથા સમયથી પૂર્વ પોતાનું નિયત ફળ આપ્યા વિના જ કર્મોનું આત્માથી પૃથક્ થઈ જવું તે અવિપાક નિર્જરા છે. સવિપાક નિર્જરાથી નવીન કર્મબંધ થાય છે. અવિપાક નિર્જરાથી નવીન કર્મબંધ થતો નથી અને પૂર્વના સત્તાગત કર્મ પૃથક્ થતાં રહેવાથી કર્મોથી મુક્તિ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. કર્મ જ સંસારપરિભ્રમણ કરાવી દુઃખ દેનાર છે. તેનાથી મુક્ત થઈ જવાથી સંસારપરિભ્રમણ રોકાઈ જતાં શાશ્વત આનંદની અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી અવિપાક નિર્જરા જ કાર્યકારી તથા હિતકારી છે, સવિપાક નિર્જરા નહીં. અવિપાક નિર્જરાનો મૂળ ઉપાય જ્ઞાનપૂર્વક તપ કરવું તે છે. ઈચ્છાઓનો નિરોધ કરવો તેને તપ કહે છે. આ ઈચ્છાઓ જ દુઃખનું મૂળ છે એવું સમ્યગ્જ્ઞાન કરીને અનશનાદિ સાધનો દ્વારા ઈચ્છાઓનો નિરોધ કરવો તે જ્ઞાનપૂર્વકનું તપ કહેવાય છે. આ પ્રકારે તપ કરવાથી આત્મા ઈચ્છારૂપ તરંગોથી રહિત થઈ નિસ્તરંગ-નિરાકુળ થાય છે. આ પ્રકારે વારંવાર ચિંતન કરીને અનશનાદિ ૧૨ પ્રકારના તપોના અનુષ્ઠાન દ્વારા આત્માને ઈચ્છાઓરૂપી તરંગોથી નિસ્તરંગ કરીને શાંત-નિરાકુળ દશાને પ્રાપ્ત કરવી તે મુનિની નિર્જરા ભાવના છે. વિશેષ એ કે નિર્જરા ભાવનામાં મુનિ પોતાના ઉપયોગને એકાગ્ર અને નિર્મળ કરવાના હેતુથી અનશનાદિ ૧૨ પ્રકારના તપના સ્વરૂપને ભેદ-પ્રભેદો સહિત ચિંતન કરે છે. ત્યારબાદ તપનો રાજા ધ્યાન તપમાં પ્રવૃત્ત થઈને શુદ્ધોપયોગમાં સ્થિર થઈને પ્રચૂર માત્રામાં કર્મનિર્જરા

આત્માની ભાવશક્તિ (૩૯)

*** વલભજી હીરજી 'કેવલ' ***

આત્મા જ્ઞાનલક્ષણથી લક્ષિત છે. રાગથી કે ભેદના વિકલ્પથી તે લક્ષિત નથી. કારકભેદની ક્રિયા વગર જ્ઞાનરૂપે પરિણમવું એવી આત્માની 'ભાવ શક્તિ' છે. પહેલા ૩૩મી શક્તિમાં પણ 'ભાવશક્તિ' કહી હતી ત્યાં 'ભાવ' કહીને વર્તમાન અવસ્થાની વિદ્યમાનતા બતાવી છે. આત્મા વિદ્યમાન-અવસ્થાવાળો હોય છે અને અહીં 'ભાવ' કહીને ભવન એટલે કે પરિણમન બતાવવું છે. કારકના ભેદરૂપ ક્રિયા વગર જ આત્મા સ્વયમેવ જ્ઞાનપણે પરિણમે છે. આવા જ્ઞાનભવનરૂપ ભાવશક્તિ છે. ઈન્દ્રિયાદિ કારકોને અનુસરીને આત્મા જ્ઞાનરૂપે પરિણમે એમ નથી. અંદર કર્તા-કર્મ વગેરે કારણભેદની ક્રિયારૂપ જે વિકલ્પો તેને અવલંબીને પણ આત્મા જ્ઞાનરૂપે પરિણમે એમ નથી. જ્ઞાનરૂપે પરિણમવાનો પોતાનો સ્વભાવ છે તે પરિણમનમાં છ એ કારકો અભેદ સમાઈ જાય છે. જ્ઞાનની અનુભૂતિ ભેદરૂપ કારકોથી પાર ઊતરેલી છે. જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્મામાં ભેદના વિકલ્પનું કર્તૃત્વ નથી. શુદ્ધ સ્વરૂપે આત્માને લક્ષમાં લેતા તે પોતે સર્વ પ્રકારની વિકાર ક્રિયાઓથી રહિત થઈને, અન્ય કારકોની અપેક્ષા વગર પોતાના શુદ્ધ ભાવરૂપે પરિણમે છે. આવી ભાવશક્તિવાળો આત્મા છે.

રાગના કારક વગર જ પરિણમવાનો આત્માનો સ્વભાવ છે. આત્માની પર્યાયમાં શુદ્ધતા હો કે અશુદ્ધતા, પરંતુ તે કારક થઈને પરની ક્રિયા કરે એમ બનતું નથી. પરથી તો આત્માને ભિન્નતા છે. આત્માના કોઈ ગુણમાં એવો સ્વભાવ નથી કે રાગ-દ્વેષને ઉત્પન્ન કરે. જ્ઞાનને રાગથી ભિન્નતા છે. એકલા ભિન્ન જ્ઞાનના વેદનમાં આ કર્તાને આ કર્મ એવા કારકભેદોની ક્રિયાનું ઉત્થાન રહેતું નથી. એ

ક્રિયા ત્યાં વિરામ પામી જાય છે ને નિર્મળ ભાવપણે જ્ઞાનનું ભવન થયા કરે છે. આ ભાવશક્તિનું કાર્ય છે. આત્મગુણમાં એવો સ્વભાવ છે કે શુભાશુભ રહિત પોતાના શુદ્ધભાવપણે પરિણમે. પોતાના આવા સ્વભાવને દેખવો તે સમ્યગ્દર્શન છે.

પર્યાયમાં પરને કરવાની તાકાત નથી.

ગુણમાં વિકાર કરવાની તાકાત નથી.

સ્વભાવમાં શુદ્ધતા કરવાની તાકાત છે.

આવા ત્રણે પ્રકાર જાણે તો પરથી ને વિકારથી પાછો ફરીને આત્મા પોતાના સ્વભાવ સન્મુખ થાય. એટલે શુદ્ધભાવરૂપ ભવન થાય. એનું નામ ધર્મ ને એ જ મોક્ષમાર્ગ.

ભાવશક્તિનું નિર્મળ પરિણમન વિકારી કારકોની ક્રિયાને અનુસરતું નથી. અભેદ સ્વભાવને અનુસરીને તે પરિણમે છે. વિકારને અનુસરતી ક્રિયાનો તેમાં અભાવ છે. અંતર્મુખ જ્ઞાનમાં આત્માની પ્રસિદ્ધિ છે. રાગમાં આત્માની પ્રસિદ્ધિ નથી. સ્વમાં જે સન્મુખ થયો તેણે પરથી સાચી ભિન્નતા જાણી. એટલે ખરું ભેદજ્ઞાન થયું. આવી દશા ગૃહસ્થપણામાંય ધર્મને હોય છે. તે ધર્મી નિર્મળ પર્યાયરૂપે પોતાની ભાવશક્તિથી પરિણમે છે.

ભગવાન મહાવીર દિવ્ય પુરુષ હતા. તેઓ તપસ્વીઓમાં આદર્શ, વિચારકોમાં મહાન, આત્મવિકાસમાં અગ્રેસર અને દર્શનાદિ જ્ઞાનમાં સર્વજ્ઞ હતા. તેઓએ પોતાના તપોબળ વડે જનસમૂહની સમક્ષ એ બાબતોને રચનાત્મકરૂપે રજૂ કરી.

- ડૉ. અર્નેસ્ટલાય (જર્મની)

आचार्य एष उच्यते

प्रियम्

(Culture & Moral Board)

भारतीय संस्कृतिमां लाभो वर्षोथी अत्यंत गौरवपात्र बनेलो अेक शब्द छे - आचार्य. जेनो टूको अने सरण अर्थ छे गुरु. आपणने कोरु कडे अमुक व्यक्ति भिनिस्टर छे, त्यारे आपणने प्रश्न थशे, के 'भिनिस्टर तो घण्णा छोय छे... छोम भिनिस्टर, फाँनान्स भिनिस्टर, फोरेरुन भिनिस्टर वगेरे वगेरे. तो अे व्यक्ति कोण छशे? आ ज रीते आचार्य पण अनेक प्रकारना छोय छे - (१) शिल्पाचार्य (२) कलाचार्य (३) धर्माचार्य.

प्राचीन शास्त्रोमां सो प्रकारना शिल्पो बतार्या छे. तेमनुं शिक्षण आपे ते शिल्पाचार्य कडेवाय. स्त्रीओनी योसठ कणा अने पुत्रुओनी बडोत्तेर कणा अे आपणी प्राचीन शिक्षण प्रणालिकानो विषय छतो. अेनुं शिक्षण आपे ते कलाचार्य कडेवाय. दया अे धर्म छे. सांगोपांग धर्मनुं शिक्षण आपे ते धर्माचार्य कडेवाय.

आपणी संस्कृतिमां जे महिमा 'गुरु' नो छे, ते ज महिमा आचार्यनो छे. कारणके डकीकतमां बंने शब्दो समानार्थी छे. आचार्यनी अनेरी गरिमानी आधारशिला कोरु छोय, तो अे आचार्यना सद्गुणो छे. द्वयोपनिषद्मां आ गुणो प्रत्ये संकेत करतां कहुं छे -

आचिनोति च शास्त्रार्थान् आचारं प्रतिपद्यते ।

'आचार्य' अे छे, जे ज्ञानोद्यम द्वारा शास्त्रार्थनो संयय करे अने ज्ञानने अनुरूप आचरण करवा द्वारा स्वयं आचारवान बने.

आवा सद्गुणसंपन्न 'आचार्य' पासो ज्ञानपिपासुओ स्वयं आवे छे अने तेमनी उपासना करीने ज्ञान मेणवे छे. आवश्यक आगममां आ ज

पासाने उज्जगर करीने 'आचार्य'नी व्याख्या करी छे -

आचर्यते - सूत्रावगमार्थमासेव्यतेऽसावाचार्यः ज्ञानप्राप्ति माटे जेमनी उपासना करवामां आवे, तेमने आचार्य कडेवाय.

आचार्यनी सेवा के उपासना कर्ष रीते थर्ष शके, ते अंगे 'योगबिंदु' नामना ग्रंथमां भूष ज सुंदर प्रकाश पाथरवामां आव्यो छे -

पूजनं चास्य विज्ञेयं त्रिसन्ध्यं नमनक्रिया...

आचार्यने द्विवसमां त्रण वार प्रणाम करवा जेर्षअे. तेओ छज्जर न छोय, तो मनमां तेमने याद करीने प्रणाम करवा जेर्षअे. तेओ आपणी पासो आवे, तो तरत ठीला थर्ष जवुं जेर्षअे. (अभ्युत्थानादियोगश्च) तेमने उचित आसने बेसाडवा जेर्षअे. तेमनी पासो भूष विनयपूर्वक बेसवुं जेर्षअे. (तदन्ते निभृताऽऽसनम्) आपणी पासो जे सारी वस्तु छोय, ते तेमने आपवी जेर्षअे. (साराणां च यथाशक्ति वस्त्रादीनां निवेदनम्) तेमने जे प्रवृत्ति न गमती छोय, ते न करवी जेर्षअे. (त्यागश्च तदनिष्ठानाम्) तेमने जे गमतुं छोय, ते करवुं जेर्षअे. (तदिष्टेषु प्रवर्तनम्) आमां अेटलो प्याल राजवो के धर्मबाध न थाय. (धर्माद्यपीडया) गंदकीवाणुं स्थान छोय, त्यां अेमनुं नाम न लेवुं जेर्षअे. (नामग्रहश्च नास्थाने) कटी पण तेमनी निंदा न सांभणवी जेर्षअे. (नावर्णश्रवणं क्वचित्) तेमना अवसान बाद तेमनी प्रतिमा करावीने ज्ञानदान तरीके तेमनो उपकार याद करीने ते प्रतिमानो सत्कार करवो जेर्षअे. (तद्विबिम्बन्याससंस्कारः) धर्माचार्य तो त्यागी छोवाथी धननो स्वीकार न करे, पण शिल्पाचार्य अने

કલાચાર્ય, એ બંને પ્રત્યેનો ઉચિત વ્યવહાર કેવો હોવો જોઈએ, તે અંગે રાજપ્રશ્રીય આગમમાં કહ્યું છે –

વિઝલં જીવિયારિહં પીઙ્દાણં દલણ્જ્જા ।

પુત્તાણં પુત્તિયં વા વિ વિકખ્પેજ્જા ।

તેમને પ્રેમપૂર્વક એટલું ધન આપવું કે તેમના જીવતાં સુધી તે ધન ન ખૂટે. તેમના પુત્રોને પણ નિયમિત રીતે ધન મળતું રહે, તેવી વ્યવસ્થા પણ યથાસામર્થ્ય કરવી.

Let's return to earth. I know, you will say, “હવે આ બધું ગયું. હવે તો છે ને...” Yes, I can understand. એક વૃદ્ધ શિક્ષકને મેં પ્રશ્ન કરેલ, “પહેલાના વિદ્યાર્થીઓ અને અત્યારના વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે તમને શું ફરક લાગે છે?” Will you believe? એમની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. He said, “પહેલાનાં વિદ્યાર્થીઓ બસમાં મને ઊભેલો જુએ, તો તરત ઊભા થઈને મને બેસાડતાં... ને હવેનાં વિદ્યાર્થીઓ ધીમેથી ગણગણે છે, “માથું નીચે રાખ. ત્યાં પેલો બોચિયો ઊભો છે.”

આદર્શના આકાશ સામે નજર રાખીને આપણે વાસ્તવિકતાની ધરતી પર સૂવાનું છે. ક્યારેક હેયાને ચીરીને એક પ્રશ્ન બહાર આવી જાય... શું આને શિક્ષણ કહેવાય? શું આને શિક્ષિત કહેવાય?

આ તો એક માત્ર કૃતજ્ઞતા ગુણની વાત થઈ. આપણું તો સ્વપ્ન છે આપણા એક એક વિદ્યાર્થીને સર્વ સદ્ગુણોથી સમૃદ્ધ બનાવી દેવાનું. દિલ્લી દૂર છે, પર જાના જરૂર છે. આદર્શ અને વાસ્તવિકતા વચ્ચેના અંતરને ઓછું કરવાનું કામ અઘરું છે. પણ એક વ્યક્તિ માટે આ કામ ઓછામાં ઓછું અઘરું છે. અથવા તો કંઈક સરળ છે, એ વ્યક્તિ છે આચાર્ય.

આચાર્યનો સમ્યક્ પુરુષાર્થ સમગ્ર સૃષ્ટિને બદલી શકે છે. ઉપનિષદોના સંદર્ભમાં કહીએ તો

ગુરુકૃપાપ્રભાવેન ન કિચ્ચિદપિ દુર્લભમ્ । આચાર્ય એ કાંઈ વ્યક્તિ નથી, શક્તિ છે. એ એક ઊર્જા છે. ઊર્જાશ્ચોત છે. Like a power house. આચાર્યત્વની આ અસ્મિતા પૂર્ણિમાના ચંદ્રની જેમ આપણામાં સોળે કળાએ ખીલે... એની અમીવર્ષામાં આપણે ખુદ ભીંજાઈએ અને દુનિયા આખી ય ભીંજાય એ જ શુભેચ્છા.

જીહ્વા પર હો નામ તુમ્હારા

જીહ્વા પર હો નામ તુમ્હારા, પ્રભુવર ! એસી ભક્તિ દો, સમભાવો સે કષ્ટ સહૂં, બસ મુજમેં એસી શક્તિ દો. કિન જન્મો મેં કર્મ કિયે થે, આજ ઉદય વો આયે હૈં, કષ્ટો કા કોઈ પાર નહીં, જો મુઝ પર યે મંડરાયે હૈં, ડિગે ન મન મેરા સમતાસે, ચરણોમેં અનુરક્તિ દો,

જીહ્વા પર હો નામ...

કાયિક દર્દ ભલે બઢ જાયે, કિન્તુ મનમેં ક્ષોભ ન હો, રોમ રોમ પીડિત હો મેરા, કિન્તુ મન વિક્ષુબ્ધ ન હો, દીન ભાવ નહીં આવે મનમેં, એસી શુભ અભિવ્યક્તિ દો.

જીહ્વા પર હો નામ...

આર્તધ્યાન ન આવે મનમેં, દુઃખ દર્દો કો પી જાઉં, ધ્યાન લગા દૂં ચરણો મેં પ્રભુ હંસ હંસ કર મેં જ જાઉં, રોને સે ના દર્દ મિટે યહ, પાવન ચિન્તન શક્તિ દો.

જીહ્વા પર હો નામ...

મહાવેદના ભલે સતાવે ધ્યાન તુમ્હારા ના છોડું, જીવન કે અંતિમ શ્વાસો તક અપની સમતા ના છોડું, કભી ન માંગૂ તુમસે પ્રભુવર ! કષ્ટો સે મુઝે મુક્તિ દો.

જીહ્વા પર હો નામ...

ભલે ન તન દે સાથ જરા ભી મન સાધન મેં અનુરક્ત રહે, જીવન કી હર શ્વાસ તુમ્હારે ચરણો કી હી ભક્ત રહે, રહે સમાધિ અવિચલ મેરી શાન્તિ કી અભિવ્યક્તિ દો.

જીહ્વા પર હો નામ...

‘શ્રી સમયસાર’માં સાપેક્ષતા

નવનીતભાઈ પી. શાહ - ચેન્નાઈ

ભગવત્ શ્રી કુંદકુંદાચાર્યદેવ પ્રણીત ‘શ્રી સમયસાર’ સત્શાસ્ત્ર તો શાંતસુધારસનો શીતળ દરિયો છે, જેમાંથી અનેક સુંદર મોતી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. આપણે તો એના કાંઠે બેસી માત્ર સુંદર છીપલાં વીણીએ એટલું સામર્થ્ય છે. આ સત્શાસ્ત્રમાં રહેલી સાપેક્ષતાના દર્શન કરવાનો પ્રયત્ન કેટલાક મુદ્દાઓ લઈને કર્યો છે; કારણ કે સ્યાદ્વાદ એ જિનવાણીનું લક્ષણ છે - જિનાગમનો મુદ્રાલેખ છે.

● આત્મા નિત્ય - અનિત્ય :

ગાથા-૨ની ટીકામાં ટીકાકાર આચાર્ય શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્ય સમજાવે છે કે આત્મા દ્રવ્ય-સત્તા અપેક્ષાએ નિત્ય છે (નૈયાયિકો અને વૈશેષિકો) અને ઉત્પાદ-વ્યયરૂપ પર્યાય અપેક્ષાએ અનિત્ય છે - ક્ષણિક છે (બૌદ્ધો). પ.કૃ.દેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રે આત્મસિદ્ધિ ગાથા-૬૮માં “આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે, પર્યાયે પલટાય” કહીને આ સાપેક્ષતા સમજાવી.

● જ્ઞાન એકાકાર - અનેકાકાર :

આ જ ટીકામાં સમજાવ્યું કે જ્ઞાનમાં અનેક વસ્તુઓના આકાર પ્રતિભાસે છે તેથી અનેકાકાર છે અને પોતાને જાણે છે તેથી એકાકાર છે. આ રીતે જ્ઞાનગુણનો સ્યાદ્વાદ બતાવ્યો છે.

● દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર :

ગાથા-૨ માં આચાર્યદેવ કહે છે કે ‘જે જીવ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રમાં સ્થિત થઈ રહ્યો છે તે નિશ્ચયથી સ્વસમય છે’; અને ગાથા-૭માં કહે છે, ‘દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર જ્ઞાનીને વ્યવહારથી છે.’ આ રીતે અભેદનય અને ભેદનયની સાપેક્ષતા બતાવી. ત્યારબાદ ગાથા-૧૭, ૧૮ અને તેની ટીકામાં સાધનાની-મોક્ષમાર્ગની અપેક્ષાએ કહે છે

‘સાધ્ય આત્માની સિદ્ધિ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રથી જ છે, બીજી રીતે નથી.’

● રાગાદિ ભાવ જડ કે ચેતન :

ગાથા-૪૫માં કહ્યું છે કે પરમાર્થે દુઃખરૂપ ભાવ (અધ્યવસાન) ચેતન નથી, કર્મજન્ય છે તેથી જડ જ છે. પછી તરત જ ગાથા-૪૬માં સમજાવ્યું છે કે પરમાર્થનય તો જીવને શરીર તથા રાગદ્વેષમોહથી ભિન્ન કહે છે. જો તેનો એકાંત કરવામાં આવે તો શરીર તથા રાગદ્વેષમોહ પુદ્ગલમય ઠરે અને તો ત્રસસ્થાવર જીવના ઘાતને હિંસા નહીં મનાય અને રાગદ્વેષમોહથી બંધ નહીં મનાય એવો અનર્થ થશે. આવું એકાંતરૂપ વસ્તુનું સ્વરૂપ નથી. માટે વ્યવહારનયનો ઉપદેશ ન્યાયપ્રાપ્ત છે. સ્યાદ્વાદથી બન્ને નયોનો વિરોધ મટાડી શ્રદ્ધાન કરવું તે સમ્યક્ત્વ છે.

એ પ્રમાણે ગાથા-૫૬માં ખુલાસો થાય છે કે વર્ણાદિક ભાવો - રાગાદિ ભાવો વ્યવહારનયથી તો જીવના છે; પરંતુ નિશ્ચયનયના મતમાં જીવના નથી; અને ગાથા-૬૮ તથા કળશ-૪૪માં સમજાવે છે કે કઈ રીતે રાગાદિ ભાવો જીવ નથી.

● રાગાદિ ભાવોનો જીવ કર્તા - અકર્તા :

ગાથા-૨૮૩ થી ૨૮૫માં અને તેની ટીકામાં વિસ્તારથી સમજાવ્યું છે કે જ્યાં સુધી જીવ નિમિત્તભૂત પરદ્રવ્યનું પ્રતિક્રમણ તથા પરચ્છાણ કરતો નથી ત્યાં સુધી રાગાદિભાવોનો કર્તા જ છે અને જ્યારે પરદ્રવ્યને પ્રતિક્રમે છે તથા પરચ્છે છે ત્યારે રાગાદિભાવોનો સાક્ષાત્ અકર્તા જ છે. શ્રી આત્મસિદ્ધિ ગાથા-૧૨૧માં પ.કૃ.દેવે આ જ સાપેક્ષતા સમજાવી છે :

કર્તા ભોક્તા કર્મનો, વિભાવ વર્તે જ્યાંય;
વૃત્તિ વહી નિજભાવમાં, થયો અકર્તા ત્યાંય.

આચાર્યદેવ ગાથા-૩૩૦, ૩૩૧માં અને તેની ટીકા તથા કળશ-૨૦૩માં કહે છે, ‘જીવ જ મિથ્યાત્વાદિ ભાવકર્મનો કર્તા છે.’ ગાથા-૩૭૨ની ટીકામાં વિસ્તારથી સમજાવ્યું છે : ‘રાગદ્વેષનું ઉપજવું તે પોતાનો જ અપરાધ છે.’ તેના જ વિશેષાર્થમાં કળશ-૨૨૧માં આચાર્યદેવ સમજાવે છે કે રાગદ્વેષ ચેતનના જ પરિણામ છે અને પોતાના મટાડ્યા મટે છે એમ કથંચિત્ માનવું તે સમ્યગ્જ્ઞાન છે.

● જ્ઞાની નિરાસ્રવ છે કે બંધક છે :

આસ્રવ અધિકારની ગાથા-૧૭૧માં યથાખ્યાત ચારિત્ર-અવસ્થા થયા પહેલાં જ્ઞાની બંધક છે એમ કહ્યું કારણકે જ્ઞાનગુણનો જ્યાં સુધી જઘન્ય ભાવ (ક્ષાયોપશમિક ભાવ) છે ત્યાં સુધી તેને અવશ્ય રાગભાવનો સદ્ભાવ હોય છે અને તેથી બંધ પણ થાય છે.

અને પછી ગાથા-૧૭૨ના ભાવાર્થમાં સમજાવ્યું કે જ્યાં સુધી ક્ષાયોપશમિક જ્ઞાન છે ત્યાં સુધી અબુદ્ધિપૂર્વક (અર્થાત્ ચારિત્રમોહનો) રાગ હોવા છતાં, બુદ્ધિપૂર્વક રાગના અભાવની અપેક્ષાએ જ્ઞાનીને નિરાસ્રવપણું કહ્યું. ‘આ, વિવક્ષાનું વિચિત્રપણું છે. અપેક્ષાથી સમજતાં એ સર્વ કથન યથાર્થ છે.’

● જ્ઞાનીને ભોગ ભોગવવામાં બંધ છે કે નિર્જરા :

શ્રી સમયસારના નિર્જરા અધિકારની પહેલી જ ગાથા-૧૮૩માં આચાર્યશ્રી જાહેર કરે છે કે સમ્યક્દષ્ટિ જીવ ચેતન કે અચેતન દ્રવ્યોનો ઉપભોગ કરે તે સર્વ નિર્જરાનું નિમિત્ત છે; કારણકે સમ્યક્દષ્ટિ નિયમથી જ્ઞાન-વૈરાગ્ય સંપન્ન હોય છે (ગાથા-૨૦૦). પછી તુરત જ કળશ-૧૩૭માં ટીકાકાર આચાર્ય વિસ્તારથી ખુલાસો કરતાં કહે છે : જ્યાં

સુધી યથાખ્યાત ચારિત્ર ન થાય ત્યાં સુધી ચારિત્રમોહના રાગથી બંધ તો થાય જ છે અને જ્યાં સુધી રાગ રહે ત્યાં સુધી સમ્યક્દષ્ટિ તો પોતાની નિંદા-ગર્હા કરતો જ રહે છે.

કળશ-૧૫૧માં આચાર્યશ્રી નિર્જરાની સાપેક્ષતા સ્પષ્ટ કરી કહે છે : જ્ઞાનીને તો કર્મ કરવું જ ઉચિત નથી. જો પરદ્રવ્ય જાણીને પણ તેને ભોગવે તો એ યોગ્ય નથી. પરદ્રવ્યના ભોગવનારને તો જગતમાં ચોર કહેવામાં આવે છે, અન્યાયી કહેવામાં આવે છે. વળી ઉપભોગથી બંધ કહ્યો નથી. તે તો, જ્ઞાની ઈચ્છા વિના પરની બળજોરીથી ઉદયમાં આવેલાને ભોગવે ત્યાં તેને બંધ કહ્યો નથી. જો પોતે ઈચ્છાથી ભોગવે તો પોતે અપરાધી થયો, ત્યાં બંધ કેમ ન થાય ?

● શુભ ક્રિયામાં પુણ્ય-પાપની સાપેક્ષતા :

કળશ-૧૩૭ના ભાવાર્થમાં સમાધાનરૂપે સમજાવ્યું કે : સિદ્ધાંતમાં પાપ મિથ્યાત્વને જ કહ્યું છે; જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વ રહે ત્યાં સુધી શુભ-અશુભ સર્વ ક્રિયાને અધ્યાત્મમાં પરમાર્થે પાપ જ કહેવાય છે. વળી, વ્યવહારનયની પ્રધાનતામાં, વ્યવહારી જીવોને અશુભ છોડાવી શુભમાં લગાડવા શુભ ક્રિયાને કથંચિત્ પુણ્ય પણ કહેવાય છે. આમ કહેવાથી સ્યાદ્વાદમતમાં કાંઈ વિરોધ નથી.

● પ્રતિક્રમણ વિષકુંભ - અણપ્રતિક્રમણ અમૃતકુંભ :

મોક્ષ અધિકારની ગાથા-૩૦૬, ૩૦૭માં તો સાપેક્ષતાની ચરમસીમા છે ! પ્રતિક્રમણ વિષ અને અણપ્રતિક્રમણ અમૃત કેવી રીતે હોઈ શકે ? ટીકાકાર આચાર્ય બહુ સરસ ખુલાસો કરે છે : જે અપ્રતિક્રમણાદિ અમૃત છે તે સ્વયં શુદ્ધાત્માની સિદ્ધિરૂપ ઉપર ઉપર લઈ જતી ત્રીજી ભૂમિના છે અને એ રીતે તે ત્રીજી ભૂમિ વ્યવહારથી દ્રવ્યપ્રતિક્રમણાદિને પણ અમૃતકુંભ બનાવે છે. નિશ્ચયનું કથન દ્રવ્યપ્રતિક્રમણાદિને છોડાવતું નથી;

પ્રતિક્રમણ એટલે જીવનશુદ્ધિની સાધના - મોક્ષમાર્ગની આરાધના

પારુલબેન ભરતકુમાર ગાંધી

કરુણાસાગરની ઉપમાથી અલંકૃત, સર્વજ્ઞ પ્રરૂપિત, બુદ્ધિનિધાન ગણધર ભગવંતો દ્વારા રચિત, આચાર્યપ્રવરો દ્વારા સુરક્ષિત અને પરંપરાએ આપણા સુધી પહોંચતા આગમ-શાસ્ત્રો એ અરિહંતોની દેન છે, જૈનશાસનનો અમૂલ્ય-અખૂટ ભંડાર છે. આ આગમની લોકોત્તર આધ્યાત્મિક સંપત્તિથી જ આજે જૈન સમાજ સમૃદ્ધ છે. આત્માને બોધિબીજ દ્વારા સુખ-શાંતિ-સમાધિ તરફ જવા પ્રેરણા આપનાર આગમોનું અધ્યયન ચતુર્વિધ સંઘ માટે આવશ્યક ખરું પણ અનિવાર્ય નથી, પરંતુ એ આગમોમાંનું આવશ્યક સૂત્ર શ્રમણો અને શ્રમણોપાસકો એ બંને માટે આવશ્યક જ નહિ, અનિવાર્ય છે.

અવશ્ય કરણીયં ઇતિ આવશ્યકં ।

જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં કહેવાયું છે કે - ઉભયકાળ શુદ્ધ ભાવે પ્રતિક્રમણ કરવાથી જીવ તીર્થંકર નામ ગોત્રનો બંધ કરે છે. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર અધ્યયન ૨૮માં પ્રશ્ન પૂછે છે કે હે ભગવાન ! પ્રતિક્રમણ કરવાથી જીવને શું લાભ થાય ? ત્યારે ઉત્તરમાં ભગવાન ફરમાવે છે કે - પ્રતિક્રમણ કરવાથી વ્રતોમાં લાગેલા દોષોનું નિવારણ થાય છે. પછી વ્રતોના દોષોથી રહિત થઈને શુદ્ધ વ્રતધારી જીવ આસ્રવ (કર્મ આવવાના દ્વાર) ને રોકીને, સબલાદિ દોષોથી રહિત થઈને શુદ્ધ સંયમવાન (મરવું મંજૂર પરંતુ સંયમમાં દોષ લગાડવો મંજૂર નહિ) થઈને અષ્ટ પ્રવચનમાતા (પાંચ સમિતિ + ત્રણ ગુપ્તિ)માં સાવધાન થાય છે. સમાધિપૂર્વક સંયમમાં તલ્લીન રહેતો થકો પોતાની ઈન્દ્રિયોને ઉન્માર્ગથી હટાવીને સંયમમાર્ગમાં વિચરણ કરે છે.

જીવન જીવવા માટે શ્વાસોશ્વાસ જરૂરી છે તે

જ રીતે આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં જીવનને પવિત્ર બનાવવા માટે જન્મ-મરણથી મુક્ત થવા માટે જે ક્રિયા કે સાધના જરૂરી છે, અનિવાર્ય છે તેને આવશ્યક તરીકે આગમમાં ઓળખાવેલ છે.

મિથ્યાત્વ, અપ્રત, પ્રમાદ, કષાય અને અશુભયોગના કારણે સાધક આત્માની જે વૃત્તિ અશુભ થઈ ગઈ હોય તેને, જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપની સમ્યક્ આરાધના કરતાં અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર અને અણચાર પાપદોષ લાગ્યા હોય તેનાથી નિવૃત્ત થવા માટે ભગવાને (૧) સામાયિક - સમભાવની સાધના, (૨) ચઉવિસંથો-ચોવીસ તીર્થંકર ભગવાનની સ્તુતિ, (૩) વંદના-નીચ ગોત્રના ટાળણહાર, અહંકારનો નાશ કરનાર, વિનયગુણની પ્રાપ્તિ કરાવનાર, ઉચ્ચગોત્ર બંધ કરાવનાર તથા સૌભાગ્ય તથા દાક્ષિણ્ય ગુણોનો આવિષ્કાર કરનાર. (૪) પ્રતિક્રમણ-પાપદોષોની આલોચના, પ્રાયશ્ચિત્ત કરી, વિભાવદશાને છોડી-સ્વભાવમાં પાછા વાળનાર અમૃતક્રિયા. (૫) કાઉસગ્ગ-શરીરના મમત્વનો ત્યાગ કરી, યોગની સ્થિરતા દ્વારા ભૂત અને વર્તમાનના દોષોની વિશેષ પ્રકારે પ્રાયશ્ચિત્ત દ્વારા આત્મશુદ્ધિ. (૬) પ્રત્યાખ્યાન - કર્મ આવવાના કારણોને અટકાવી, ઈચ્છાઓનો નિરોધ કરી, શ્રદ્ધાપૂર્વકના પ્રતિજ્ઞાપાલન દ્વારા દૃઢ બનેલો આત્મા ગુણોની વૃદ્ધિ અને દોષોની શુદ્ધિ દ્વારા મોક્ષમાર્ગે જવા-પ્રયાણ કરવાની દિશામાં આગળ વધે છે.

સ્થાનાંગ સૂત્રના છઠ્ઠે સ્થાને પ્રતિક્રમણના ૬ પ્રકાર બતાવ્યા છે, જે નીચે પ્રમાણે છે :

(૧) ઈર્યા પ્રતિક્રમણ : ગમે ત્યાં, ગમે ત્યારે

વિરમવા માટે.

- ૩) પ્રમાદનું : મદ-વિષય-કષાય-નિંદ્રા અને વિક્ષા આ પાંચેય પ્રમાદના સેવન દ્વારા પાંચ ઈન્દ્રિયને વશમાં ન રાખી હોય તેનું આલોચના અને પ્રાયશ્ચિત્ત.
- ૪) કષાયનું : ચાર કષાય (ક્રોધ-માન-માયા-લોભ) તથા નવ નોકષાયનું સેવન કર્યું હોય, તેને રોક્યા ન હોય.
- ૫) અશુભ યોગનું : મન-વચન-કાયાના યોગોને શુભમાં ન પ્રવર્તાવ્યા હોય, અશુભમાં પ્રવર્તાવ્યા હોય, અચત્ના કરી હોય.

પ્રતિક્રમણ કરવાથી શું લાભ થાય છે ?

(૧) અતિક્રમણને ટાળે તે પ્રતિક્રમણ. (૨) પરધરમાંથી સ્વધરમાં એટલે કે વિભાવમાંથી સ્વભાવમાં પ્રવેશ. (૩) પ્રતિક્રમણ દ્વારા આત્માનું વાસ્તવિક દર્શન થાય છે. આત્મા પર લાગેલા દોષો દેખાતા વિશુદ્ધ બનવાના પ્રયત્ન થાય છે. (૪) પ્રતિક્રમણ દ્વારા કરેલા પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત થાય છે. (૫) પ્રતિક્રમણ અને સામાયિક સહિત આવશ્યક દ્વારા તીર્થંકર નામગોત્ર બાંધી શકાય છે. (૬) પ્રતિક્રમણ એટલે અતિચારોનું વિસર્જન અને સદ્ગુણોનું સર્જન. (૭) પ્રતિક્રમણ એટલે આરાધનાના આરંભ દ્વારા મોક્ષમાર્ગનો પ્રારંભ. (૮) પ્રતિક્રમણ દ્વારા દોષો ઘટે-મટે, પાપભાવ પાતળા અને મંદ થાય. (૯) આવશ્યક સૂત્રનું અંગ હોવાથી આગમનો સ્વાધ્યાય થાય છે. (૧૦) સાચી શ્રદ્ધામાં વધારો અને પુષ્ટિ થાય છે. સમકિતની પ્રાપ્તિ પણ થઈ શકે છે. (૧૧) નવા આવતા કર્મો રોકાય, જૂના બાંધેલા કર્મોની નિર્જરા થાય અને પ્રત્યાખ્યાન દ્વારા સંવર ધર્મની આરાધના થાય. (૧૨) ભગવાનની આજ્ઞાનું આરાધન થાય છે. (૧૩) આત્મારૂપી સ્વધરના દોષોની સાફસૂફી થાય છે. (૧૪) જેના પાવન-પવિત્ર પ્રભાવથી કર્મોથી મલિન

થયેલો આત્મા શુદ્ધ-બુદ્ધ અને મુક્ત બની સિદ્ધક્ષેત્રનો વાસી બની શકે છે. (૧૫) પ્રતિક્રમણની ભાવથી આરાધનાથી આત્મા મિથ્યાત્વી મટી સમકિતી બની શકે, અપ્રતમાંથી પાછો વળી વ્રતી બને છે, પ્રમત્ત દશામાંથી પાછા વળી અપ્રમત્ત દશામાં આવે છે, કષાયભાવોથી પાછો વળી ઉપશાંત ભાવમાં રમણ કરે છે અને અશુભ યોગોમાંથી શુભ યોગમાં આવે છે. (૧૬) પાપના ભાવ પાતળા અને મંદ પડે છે. સામાયિક અને પ્રતિક્રમણની આવશ્યક ક્રિયા જઘન્ય રસ આવે તો બાંધેલા કોડો કર્મ ખપી જાય છે અને ઉત્કૃષ્ટ રસ આવે તો આત્મા તીર્થંકર નામ ગોત્રનું ઉપાર્જન કરે છે.

આમ, પ્રતિક્રમણ એ છ આવશ્યકમાંનો ચોથો આવશ્યક છે. જે મોક્ષમાર્ગ જવાની ઈચ્છા રાખે છે એવા શ્રાવક-શ્રાવિકા, સાધુ-સાધ્વી સમ્યક્ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર અને તપની આરાધના આવશ્યક સૂત્રના આધારે જ કરે છે. મોક્ષમાર્ગની આરાધના કરતાં કરતાં પ્રમાદવશ જો પાપદોષ લાગ્યા હોય (૮૮ અતિચારોનું જાણતા-અજાણતા) સેવન થયું હોય તો આવશ્યક સૂત્રના આધારે જ આલોચના, પ્રતિક્રમણ અને પ્રાયશ્ચિત્ત કરીને આરાધક થવાય છે. પ્રતિક્રમણ ન કર્યું હોય તે વિરાધક બને છે. ભગવાનના શાસનમાંથી તેનું આસન નીકળી જાય છે.

વિધિપૂર્વક પ્રતિક્રમણ કરવાથી જે ૧૦ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત છે તેમાંથી છ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત થઈ શકે છે. વળી, છ આવશ્યકથી છ પ્રકારના આભ્યંતર તપ પણ થઈ શકે છે.

- (૧) જ્ઞાન-દર્શન વગેરેની આલોચનાના પાઠથી 'આલોચના' પ્રાયશ્ચિત્ત થાય છે.
- (૨) ઈચ્છામિ ઠામિ પડિક્કમિઉના પાઠથી 'પ્રતિક્રમણ' પ્રાયશ્ચિત્ત થાય છે.
- (૩) સૂત્રના પાઠો - અર્થ વગેરેના પાઠથી 'તદ્ભુત્ય'

શિષ્ય - પ્રતિમાના શિલ્પી ગુરુદેવ

ભાનુબેન ડી. શાહ

સમગ્ર વિશ્વમાં વ્યક્તિઓ અને વસ્તુઓનું આવાગમન વહાણો દ્વારા થતું હોય છે. વહાણ વિશ્વાસથી ચાલે છે. તે સાગરના સામા કાંઠે સૌને હેમખેમ પહોંચાડશે, પૈસા કમાવી દેશે અને જિંદગીમાં ધારેલા કાર્યો આવી રીતે ચાલતાં રહેશે. શરીર શ્વાસથી ચાલે છે, શ્વાસ ગયો તો શરીરનું પરિણમન રાખમાં થઈ જતું હોય છે. જો શ્વાસ છે તો જ શરીર છે. જગતની વ્યક્તિઓનો દુન્યવી અને આધ્યાત્મિક વિકાસ ગુરુ વગર અશક્ય છે, અસંભવ છે. ગુરુ વગર જીવનમાં અજ્ઞાનનો અંધકાર છે અને જો ગુરુ છે તો જ્ઞાનનો પ્રકાશ છે, અજવાસ છે. તેથી ગુરુ દરેકના જીવનની આવશ્યકતા છે.

“વિશ્વાસ વિના વિશ્વ ન ચાલે,

શ્વાસ વિના શરીર ન હાલે,

ગુરુ વિના આત્મવિકાસ બે-તાલે,

ધર્મ સંસ્કાર વિના મોક્ષમાં ન મહાલે”

ગુરુ આપણા જીવનનું અગત્યનું અંગ છે, મહત્વનો હિસ્સો છે, ટાળી ન શકાય એવો ખપતીલો ભાગ છે. શરૂઆતમાં માતા બાળકના જીવનને સ્વાવલંબી બનાવવામાં અને બાળસહજ વર્તન, વ્યવહાર શીખવવામાં ખૂબ શ્રમ લે છે. ત્યારબાદ અજાણ દુનિયાને જોવાજાણવા માટે ઘરની ચાર દીવાલ બહાર ડોકિયું કરાવે છે. રમકડાંથી રમતો, હીંચકે જૂલતો, નાચતો ગાતો, શિક્ષકની આજ્ઞા મુજબ આચરણ કરે છે. અહીં શક્ય તેટલું ઉંમરસહજ શીખે છે અને શાળામાં આગળ વધે છે. ઘણા ગુરુઓ મળે છે. સૌ પાસેથી જ્ઞાન મેળવે છે. કોલેજના પગથિયાં ચડે છે, વિષયનિષ્ણાત બને છે. પૈસા કમાવા અને સંસારની જવાબદારી ઉઠાવવી તેમાં પણ નિમગ્ન

બને છે. પણ આખરે !! આ એકધારા, નીરસ, બેઢંગી રફતારવાળા જીવનથી કંટાળે છે. કંઈક નવું શોધે છે. મંદિરના પગથિયાં ચઢે છે, પ્રભુની પ્રતિમાને મસ્તક નમાવે છે, અનહત શાંતિનો અનુભવ કરે છે. એમ થાય છે કે સંસારમાં સ્વજનોની વચ્ચે બહુ રહ્યા, પણ ક્યાંય સુખનો અહેસાસ ન થયો.

તો શું કરવું ?

કોઈ આધ્યાત્મિક ગુરુને શોધવા પડે, તેને સમર્પિત થવું પડે, તેમની આજ્ઞાઓનું પાલન વિના રોકટોક, વિના વિકલ્પ કરવું પડે અને સંસારથી દૂર જઈને અનાસક્તિનો સ્વાદ ચાખવો પડે. આ સ્વાદ ગુરુ વિના કોણ ચખાડે ?

સદ્ગુરુ કોને કહેવાય ? જે શાસ્ત્રને-શાસનને માથે રાખીને જીવતા હોય, જે ‘વાહવાહ’માં અંજાય નહીં, સ્વાર્થમાં અટવાઈને શાસ્ત્રકથનનો કે શાસ્ત્રપંક્તિનો અલગ અર્થ ન કરતા હોય. આવા ગુરુના ચરણોમાં જીવન સમર્પણ કરીને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાથી આત્મકલ્યાણ થાય છે.

ગીતાર્થ ગુરુ પાસેથી શાસ્ત્રજ્ઞાનનો અભ્યાસ કર્યા પછી આપણી શ્રદ્ધાય વધે છે. જ્ઞાન વગરની શ્રદ્ધા મજબૂત ન હોય અને શિષ્યને કદાચ ઉન્માર્ગે પણ વાળી દે. જિંદગીની એક એક ક્ષણ અનંતકાળનું સર્જન કરે છે અને જો એક ક્ષણ આવા મોંઘા મનુષ્યભવમાં ગુમાવી દેશું તો વળી પાછા આપણે અનંતકાળ ગોથાં ખાશું. ધર્મસામગ્રી રૂપે મનુષ્યભવની પ્રાપ્તિ થઈ ચૂકે છે, તો ક્ષણનો પણ પ્રમાદ કર્યા વગર આપણું આત્મહિત સાધી લેવાનું છે અને તે ગુરુથી જ થઈ શકે તેમ છે. દેવગુરુધર્મને

કરીને માલિકીહક ખોઈ દેવાનો છે. વૈરાગી શિષ્યે એકાંતમાં બેસીને સાધના કરવાની છે, તો જ સાક્ષાત્ પ્રભુ તેના આંગણે પધારશે.

હે જીવ ! જો જૈનધર્મને પામીને હારી જઈએ તો અનંતકાળેય આવો જૈન ધર્મ મળશે કે નહીં તેની ખબર નથી. ધર્મની પ્રાપ્તિ અત્યંત દુર્લભ છે તેથી પ્રમાદ છોડીને મોક્ષની સાધના દ્વારા આત્માને પરમાત્મા બનાવીને જ જંપવાનું છે. મોક્ષસુખની અનુભૂતિ અહીં જ કરવી હોય તો વિજય યોગતિલકસૂરીશ્વરજી ફરમાવે છે કે, “હે જીવ ! જો તું નિરંતર શત્રુ-મિત્રમાં સમચિત્તવાળો, માન-અપમાન ગળી ખાનારો, મધ્યસ્થ ભાવવાળો, સદ્ધ્યાન ધ્યાવવામાં તત્પર, સુસમાધિમાં સ્થિત છે તો તને અહીં પણ મોક્ષસુખ છે. કોઈ તારા માટે શું વિચારે છે કે ઈચ્છે છે તે ન વિચારતાં, મારા ભગવાન મારા માટે શું ઈચ્છે છે, શું વિચારે છે તે વિચારીશ તો તારું પરમ કલ્યાણ થશે.”

સ્વાધ્યાય સાધુજીવનની સંજીવની છે, તેથી ગુરુ હંમેશાં શિષ્યને તેમાં જ ચોંટાડેલો રાખે છે. મનને નવરું રહેવાનો મોકો આપતાં જ નથી. સ્વાધ્યાયથી સાધુપણું સરળ રીતે પાળી શકાય છે અને ઉપશમભાવમાં રહી શકાય છે. આત્માનું સમ્યક્ નિરીક્ષણ થઈ શકે છે. તેથી ભવિષ્યમાં અસંયમનો રાગ થતો નથી. મોક્ષની અનુભૂતિ કરવા માટે સમતાભાવ ટકાવવો જરૂરી છે. ગુરુકુળવાસમાં રહીને જે શિષ્ય ગુરુ સાથેની અનુકૂળતા-પ્રતિકૂળતા સહી શકે છે, અપમાનને પચાવી જાય છે, ગુમાનને ગળી જાય છે, દુઃખ વેઠવાની તૈયારી રાખે છે, તે જ ગુરુ પાસેથી શિક્ષણ દ્વારા યોગ્ય અને લાયક શિષ્ય બની શકે છે.

“આપકો આધાર સદ્ગુરુ આપકો આધાર,
મેરે તો હૈ શરણ સાચો, સુગુરુ ગુણભંડાર,
આપ કો આધાર.”

હે ગુરુજી ! આ અસાર, દુઃખદાતા સંસારમાં તમે જ મારા એક આધાર છો. હે સદ્ગુરુ, ગુણોના ભંડાર તમે જ મારું સાચું શરણ છો. તેથી નિર્યામક બનીને મને ભવસાગરથી પાર ઉતારજો.

“ગુરુવર તેરે ચરણોંકી મુજે ધૂલ જો મિલ જાયે,
ચરણોંકી રજ પાકર મેરી તકદીર બદલ જાયે.”

હે ગુરુશ્રેષ્ઠ, તમારી ચરણરેણુ મને મળી જાય, તેને મસ્તક પર ચડાવીને તેમાં જ સતત રહી શકું તો મારો ભાગ્યપલટો થઈ જાય અને સાચું શિષ્યત્વ પાળીને ધન્ય બની જાઉં.

“ગુરુ ગરિમાયુક્ત તમે છો,

અમ જીવનના સમર્થ ઘડવૈયા,
પ્રતિકૂળતા સામે હામ ન હારો,

બનાવ્યા અમને બાહોશ લડવૈયા,
ગુરુ પારતંત્ર્ય, સમર્પિતતા અપનાવી,
થાઓ ભવાબ્ધિ તરવૈયા,

જૈનશાસન, ગુરુઆજ્ઞા પાલન,

છે જીવનસાફલ્યના સરવૈયા.”

ગુરુદેવના યોગથી જ આત્મ-સુયોગ સધાય છે, અનંતકાળનું મિથ્યાત્વ, ભોગવૃત્તિ તમારા ચરણ શરણમાં આવવાથી છૂટે છે. તમારા સાન્નિધ્યમાં જ આત્મગુણોનો વિકાસ થાય છે. તમારા હૃદયની કુરુણાથી અમારા આત્માનું કલ્યાણ મંગલ થાય છે. તમે અમારા સર્વસ્વ છો, તમારા ચરણ જ અમારું સ્વર્ગ અને સુખધામ છે.

“ત્વં માતા ત્વં પિતા ચૈવ, ત્વં ગુરુસ્ત્વં બાંધવઃ
ત્વમેકઃ શરણં સ્વામીન્, જીવિતમ્ જીવિતેશ્વરઃ”

॥ ઝં શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

**ભગવાન મહાવીરનું નામ અહિંસા,
સંસ્કૃતિ, પરમ શાંતિ અને મોક્ષથી પરિપૂર્ણ છે.
તેઓ પવિત્ર-મહાપવિત્ર હતાં.**

- ડો. વિલિયમ હેનીર ટાલ્વાર (ઈંગ્લેન્ડ)

બાળ વિભાગ

સંકલન : મિતેશભાઈ એ. શાહ

સત્યનો ઉપાસક

બિધનચંદ્ર રોય પૂરા ગાંધીવાદી અને સત્યના ઉપાસક હતા ! પ્રાણ જાય તોયે અસત્ય બોલવાને બદલે સત્ય જ કહેવું એ નિયમ એમણે જિંદગીપર્યંત પાળ્યો હતો, એ નિયમનો કદી પણ એમણે ભંગ થવા દીધો નહોતો.

પોતાના કોલેજીવન દરમ્યાન પણ એમણે આ નિયમનું પૂર્ણપણે પાલન કર્યું હતું. એકવાર કોલેજના એક પ્રાધ્યાપકે મોટર હાંકતાં પોતાની ગફલતથી એક અકસ્માત સર્જ્યો. અકસ્માતના સમયે રોય ત્યાં હાજર હતા. પ્રાધ્યાપક સામે અદાલતમાં કેસ મંડાયો. પ્રાધ્યાપકને આશા હતી કે બિધનચંદ્ર રોય મારો વિદ્યાર્થી હોવાથી મારી વિરુદ્ધમાં જુબાની આપશે નહિ. પણ રોયે અદાલતમાં પ્રાધ્યાપકની વિરુદ્ધમાં જુબાની આપી અને તેના પરિણામે પ્રાધ્યાપકે મોટો દંડ ભરવો પડ્યો. આથી, પ્રાધ્યાપકે રોયને નજરમાં રાખીને, પરીક્ષામાં રોયના ઓછા માર્ક્સ મૂકીને રોયને નાપાસ કર્યા !

એકવાર આ અંગે પ્રાધ્યાપક સાથે વાતચીત નીકળતાં રોયે કહ્યું, “મેં તમારી વિરુદ્ધ કોર્ટમાં જુબાની આપી તેનું વેર લેવા તમે મને જાણી જોઈને ઓછા માર્ક્સ આપીને નાપાસ કર્યો એ હું જાણું છું.”

પ્રાધ્યાપકે કહ્યું, “તારે પાસ થવું હતું તો મારી તરફેણમાં તારે જુબાની આપવી જોઈતી હતી. મારી વિરુદ્ધમાં જુબાની આપવાથી તું કેવું મોટું નુકસાન વેઠી રહ્યો છે તેનો હવે તેને ખ્યાલ આવે છે ને ?”

સત્યના ઉપાસક રોયે પ્રાધ્યાપકને આનો

જવાબ આપતાં કહ્યું, “સાહેબ, એક વર્ષ બચાવવા ખાતર હું અસત્ય બોલું એ સત્યની સાચી ઉપાસના કહેવાય નહિ. એક વર્ષ ભલે મારું બગડ્યું પણ મેં સત્યને તો આંચ આવવા દીધી નહિ એ વાત જ મારે મન ખૂબ કીમતી છે. સત્ય બોલનાર કદી લાભ-નુકસાનનો વિચાર સુદ્ધાં કરતો નથી. મને સંતોષ છે કે આવું નુકસાન વેઠીને પણ મેં મારા સત્યના વ્રતને લેશમાત્ર ખંડિત થવા દીધું નથી.”

સાચા અલંકાર

મહારાષ્ટ્રના પ્રસિદ્ધ ન્યાયાધીશ રામશાસ્ત્રીનું માન જેટલું લોકોમાં હતું તેટલું જ તેમનું માન પેશ્વાના દરબારમાં પણ હતું. પેશ્વા માધવરાવે તો રામશાસ્ત્રીને પોતાના ગુરુ માનીને તેમને ગુરુસ્થાને રાખ્યા હતા. ઘણીવાર રામશાસ્ત્રી અને તેમની પત્નીને પેશ્વાના મહેલ પર જવાનું થતું.

એકવાર પેશ્વાની રાણીઓએ કોઈ તહેવારને દિવસે રામશાસ્ત્રીની પત્નીને મહેલ પર આવવા નિમંત્રણ આપ્યું. રામશાસ્ત્રીની પત્ની મહેલ પર ગયાં. રાણીઓએ એમની સરભરા કરવામાં કશું બાકી રાખ્યું નહિ.

વિદાયવેળાએ એમને કીમતી વસ્ત્રો અને સુવર્ણાલંકારો પહેરાવવામાં આવ્યાં અને એમને ઘેર જવા માટે પાલખીમાં બેસાડવામાં આવ્યાં. પાલખી ઘર પર આવી પહોંચી. ઘરનું બારણું બંધ હતું. પાલખીમાંથી નીચે ઊતરી રામશાસ્ત્રીની પત્નીએ બારણા પર ટકોરા મારી પતિને બૂમ મારી, ‘બારણું ખોલો’.

રામશાસ્ત્રીએ બારણાની એક તિરાડમાંથી બહાર જોયું તો પત્ની કીમતી પોશાક અને

અલંકારોથી સજ્જ હતી ! તેમણે આ જોતાં જ કહ્યું, “મારી પત્ની આવા અલંકારો કે કીમતી વસ્ત્રો કદી ધારણ કરે નહિ. બારણું નહિ ખૂલે !” આ શબ્દો સાંભળતાં જ રામશાસ્ત્રીની પત્નીને પોતાના પતિની સાદાઈ, સ્વેચ્છાએ સ્વીકારેલી ગરીબાઈ અને ઉચ્ચ નીતિમત્તા યાદ આવી ગયાં.

તરત જ તેઓ ત્યાંથી પાછાં ફરીને પેશ્વાના મહેલ પર ગયાં અને બધાં વસ્ત્રો અને અલંકારો પાછાં આપી દીધાં. પછી પોતાનો રોજનો સાદો વેશ પહેરીને ઘર પર પાછાં ફર્યા અને પતિને બારણું ખોલવા કહ્યું.

પતિએ બારણું ખોલ્યું અને કહ્યું, “હવે તું મારી પત્ની સાચી ! આપણે તો રહ્યાં બ્રાહ્મણ. વિદ્યા, સંસ્કાર અને નીતિમય જીવન એ જ આપણી સાચી સંપત્તિ ગણાય. કીમતી પોશાક અને અલંકારો રાજવંશીઓને શોભે, આપણા માટે તો વિદ્યા અને ઉચ્ચ ચારિત્ર્ય એ જ આપણો કીમતી પોશાક અને એ જ આપણા અલંકારો.”

પતિની આ ઉચ્ચ ચારિત્ર્ય માટેની ભાવના જાણે તેમના એકએક શબ્દમાં પ્રગટી રહી હતી !

યોગ્ય અર્ધાંગના

મહારાષ્ટ્રમાં મહાત્મા ફૂલેની સેવાભાવનાની સુવાસ ખૂબ ફેલાઈ હતી. તેમનું ખરું નામ તો જયોતિરાવ ફૂલે હતું, પણ લોકોએ તેમને ‘મહાત્મા’નું બિરુદ આપ્યું હતું.

એકવાર તેઓ એક માર્ગ પર ચાલી રહ્યા હતા, એવામાં એક ભિખારી પર તેમની નજર પડી. ભિખારી પાસે થોડું અનાજ હતું. પણ તે અનાજ એક ફાટેલા વસ્ત્રમાં બાંધેલું હોવાથી અનાજના દાણા જમીન પર પડી રહ્યા હતા. ભિખારી એ દાણા ફરી વસ્ત્રમાં બાંધવા પ્રયાસ કરતો હતો પણ બધા જ પ્રયાસો નિષ્ફળ જતા હતા ! દાણા વસ્ત્રના કાણામાંથી બહાર નીકળી આવી જમીન પર વેરાતા

હતા. મહાત્મા ફૂલે આ જોઈ રહ્યા. તેમને આ ભિખારીની કારમી ગરીબાઈનો ખ્યાલ આવી ગયો કે અનાજ બાંધવા માટે આ ભિખારીની પાસે એક સાજું વસ્ત્ર પણ નથી.

તરત જ તેઓ ભિખારીની પાસે ગયા અને પોતાનો ખેસ એને આપીને બોલ્યા, “ભાઈ, આ ખેસમાં અનાજ બાંધ !” ભિખારીએ ખેસ લીધો અને તેમાં અનાજ ભરવા માંડ્યું. અનાજ ભરતાં ભરતાં તે મહાત્મા ફૂલેને દુવા આપતો હોય એમ બોલવા લાગ્યો., “ભગવાન તમારું અને મને આ અનાજ આપનાર પેલી ભલી બાઈનું ભલું કરે !”

“કઈ ભલી બાઈએ તને આ બધું અનાજ આપ્યું ?” મહાત્મા ફૂલેએ ભિખારીને પૂછ્યું.

ભિખારીએ, ત્યાંથી થોડે દૂર આવેલા એક બેઠા ઘાટના મકાન તરફ આંગળી ચીંધીને કહ્યું, “પેલા ઘરમાં રહેતી બાઈએ મને આટલું બધું અનાજ આપ્યું !”

એ મકાન મહાત્મા ફૂલેનું હતું. પોતાની પત્નીએ પણ ઘરના આંગણે આવેલા અભ્યાગતને ખાલી હાથે પાછો કાઢ્યો નથી એ જાણીને મહાત્મા ફૂલેના મનમાં સંતોષ થયો કે આવી અભ્યાગતસેવાનો મર્મ અને ધર્મ સમજનાર અર્ધાંગના પોતાને મળી છે ! ■ ■ ■

વંદન

અધ્યાત્મગગનના તેજસ્વી તારલા,
જ્ઞાન-ધ્યાન-વૈરાગ્યમૂર્તિ, અધ્યાત્મવિદ્યા વિશારદ,
ધર્મસંસ્કારનિષ્ઠ, જન્મજાત સિદ્ધકવિ, શતાવધાની,
જાતિસ્મરણજ્ઞાન વિભૂષિત, શુદ્ધાત્મલબ્ધિસંપન્ન,
મહાન અધ્યાત્મ સાધક, શ્રી આત્મસિદ્ધિ પ્રણેતા,
બોધિ-સમાધિ નિધાન એવા પરમતત્ત્વજ્ઞ
શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીને કોટિ કોટિ વંદન હો...

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

સંસ્થામાં ફેબ્રુઆરી માસમાં આધ્યાત્મિક શિબિરનું આયોજન

આપણી સંસ્થામાં તા. ૧૩-૨-૨૦૧૯ થી તા. ૧૬-૨-૨૦૧૯ દરમિયાન મંગલમય આધ્યાત્મિક શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. શિબિર દરમિયાન આદ. ડૉ. તેજ સાહેબ (પૂર્વે પૂ. તેજેન્દ્રમુનિ)ની સ્વાધ્યાયશ્રેણીનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. તેઓશ્રીએ જૈનદર્શનમાં Ph.D. કરેલ છે. આચારંગસૂત્ર, તત્ત્વાર્થસૂત્ર, ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર, નવતત્ત્વ વગેરેના તેઓ ઊંડા અભ્યાસી છે. ન્યૂયોર્ક, ન્યૂજર્સી, લંડન, દુબઈ વગેરે આંતરરાષ્ટ્રીય તથા ભારતના વિવિધ સ્થળોએ તેઓશ્રીના સ્વાધ્યાય તથા શિબિરો યોજાય છે. આ ઉપરાંત આદ. બા.બ્ર.સુરેશજીના સ્વાધ્યાય યોજાશે. ૧૩ ફેબ્રુઆરીના રોજ સવારે શ્રી આત્મસિદ્ધિવિધાનનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે તેમજ રાત્રે આદ. શ્રી જય અશોકભાઈ શાહ સુમધુર સ્વરમાં ભાવવાહી ભક્તિ સંગીત પીરસશે. શિબિરમાં પધારવા સૌને હાર્દિક નિમંત્રણ પાઠવીએ છીએ. આપના આગમનની સંસ્થામાં અગાઉથી જાણ કરવા વિનંતી છે.

આપણી સંસ્થામાં થાઈરોઈડ નિદાન કેમ્પ

આપણી સંસ્થામાં 'સમકિત પર્વ' નિમિત્તે આયોજિત શિબિરના ભાગરૂપે સંસ્થા સંચાલિત મેડિકલ સેન્ટરના ઉપક્રમે દર વર્ષની જેમ આ વર્ષે પણ 'થાઈરોઈડ નિદાન કેમ્પ'નું આયોજન તા. ૧૪-૨-૨૦૧૯ને ગુરુવારના રોજ બપોરે ૧૨-૦૦ થી ૩-૦૦માં કરવામાં આવ્યું છે.

આ સમય દરમિયાન રૂ. ૫૦/-ના રાહત દરે TSH ટેસ્ટ કરી આપવામાં આવશે. જે સેમ્પલમાં TSH રીપોર્ટ ઓછો કે વધારે આવે તે સેમ્પલમાંથી જ T3 અને T4 ના રીપોર્ટ કોઈપણ અન્ય ચાર્જ વિના કરી આપી, બે દિવસમાં સંસ્થામાં રીપોર્ટ પહોંચાડી દેવાશે.

સામાન્યતઃ પ્રાઈવેટ લેબોરેટરીમાં આ ટેસ્ટનો ચાર્જ રૂ. ૬૦૦/- થી રૂ. ૮૦૦/-ની નજીક થાય છે. આ કેમ્પ માટે આર્થિક સહયોગ શ્રી ઊર્મિલાબેન નવીનભાઈ શાહ - મુંબઈ તરફથી સાંપડ્યો છે, તે બદલ સંસ્થા તેમનો હૃદયપૂર્વક આભાર માને છે. (સંપર્ક : વિજયભાઈ પટેલ - ૯૩૨૭૦ ૯૦૩૯૩, નીતાબેન લોઢીયા - ૯૭૨૩૩ ૫૦૩૬૯)

સંસ્થામાં પધારેલા મહાસતીજીઓ પૂજ્ય પ્રતિભાશ્રીજી અને પૂજ્ય પ્રશંસાશ્રીજી

વર્તમાન ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય શ્રી શિવમુનિજીના સ્થા. શ્રમણ સંઘના સાધ્વીજીઓ પૂ. પ્રતિભાશ્રીજી (Ph.D.) અને પૂ. પ્રશંસાશ્રીજી (Ph.D) આપણી સંસ્થામાં અંગત સાધના અને અભ્યાસ અર્થે એક માસ રહ્યા. રોજ આજ્ઞાભક્તિ અને પૂ. સાહેબજીના સ્વાધ્યાય (વીડીયો)નો લાભ લેતા, પોતે સ્વાધ્યાય કરાવતા તથા મહાવીર આરાધના કેન્દ્રની સુવિખ્યાત લાયબ્રેરીમાં અભ્યાસ અર્થે જતા. પૂ. મોટા મહાસતીજી ગુરુણી પ્રતિભાશ્રીજીએ જૈન શ્રાવિકાનો ઇતિહાસ અને ચતુર્વિધ સંઘમાં તેમનું સ્થાન બાબતે મનનીય સ્વાધ્યાય આપ્યો તથા મધુર કંઠે ભક્તિ કરાવી. પૂ. નાના મહાસતીજી પ્રશંસાશ્રીજીએ આધુનિક મનોવિજ્ઞાન અને

વીતરાગ વિજ્ઞાનના તુલનાત્મક અભ્યાસરૂપે ચેતના, ઈંદ્રિયો, શિક્ષા, વ્યક્તિત્વ અને મૃત્યુ વિષયો પર સુંદર સ્વાધ્યાય આપ્યા. બંને પૂ. મહાસતીજીની વાત્સલ્યમય શૈલી, સરળ જિનવાણીથી કોબા આશ્રમના મુમુક્ષુઓના ભાવ ઉલ્લસિત થયા.

લક્ષ્મીપુરા મુકામે પ્રાણપ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ સાનંદ સંપન્ન

સાબરકાંઠાના લક્ષ્મીપુરા મુકામે તા. ૧૫-૧૬ ડિસેમ્બરના રોજ પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી, પૂજ્યશ્રી રામજીબાપા, પૂજ્ય નાથુબાપા, પૂજ્ય જેસીંગબાપજી તથા પૂજ્ય જીતાબાવજીની મૂર્તિઓના પ્રાણ પ્રતિષ્ઠાનો મહોત્સવ સાનંદ સંપન્ન થયો.

શ્રી લક્ષ્મીપુરા સાબરકાંઠા જિલ્લાનું સંસ્કારની દૃષ્ટિએ એક આદર્શ ગામ કહી શકાય. સંતશ્રી રામજીબાપા તથા તેમની જીવનપર્યંત સેવામાં રહેનાર પૂજ્ય જીતાબાવજીના આ વતનમાં દર વર્ષે રામનવમીના રોજ પૂજ્ય રામજીબાપાની સ્મૃતિમાં સત્સંગ મેળાવડાનું આયોજન થાય છે ત્યારે સમગ્ર જિલ્લામાંથી લગભગ ૮ થી ૧૦ હજાર ભાવિકો સંતોના દર્શન-સત્સંગનો લાભ લઈ પોતાના જીવનને ધર્મમય બનાવે છે.

લક્ષ્મીપુરા મુકામે તા. ૧૫/૧૬ ડિસેમ્બરના રોજ મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ ઉલ્લાસભરે વાતાવરણમાં ઉજવાઈ ગયો. મૂર્તિઓના વરઘોડાનું દૃશ્ય અતિ ભવ્ય હતું.

કોબાથી પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞા લઈ પૂજ્ય બહેનશ્રી, આદ.બા.બ્ર.શ્રી સુરેશજી, આદ.બા.બ્ર.શ્રી જનકબેન, આદ. ભાઈશ્રી અરુણભાઈ, આ.શ્રી પૂર્ણિમાબેન, આદ. કરસનકાકા ૧૬મીએ સવારે લક્ષ્મીપુરા દર્શનાર્થે ગયા હતા. આદ. ધર્મપ્રેમી, સેવાભાવી શ્રી લાલજીભાઈ પરિવારે સૌની બધી વ્યવસ્થા સંભાળી હતી.

સત્સંગ સમારંભમાં પૂજ્ય શાસ્ત્રીજી, પૂજ્યશ્રી નરસિંહદાદા, પૂજ્યશ્રી તુલસીદાસજી મહારાજ, પૂજ્ય શુકદેવાનંદજી, પૂજ્ય હંસાબા તથા અન્ય સંતો પધાર્યા હતા. સૌએ પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવની શુભેચ્છાઓ પાઠવી હતી તથા હૃદયમાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરવા બોધ આપ્યો હતો. આ મહોત્સવમાં લગભગ ૧૫ ભાવિકોએ હાજરી આપી હતી. સત્સંગમાં, ભોજન વ્યવસ્થા આદિનું આયોજન ખૂબ સુંદર રીતે કરવામાં આવ્યું હતું. તે માટે ગામના સૌ સેવકોને ખૂબ ખૂબ અભિનંદન

પૂજ્યશ્રી રામજીબાપા તથા આદ. શ્રી લાલજીભાઈ પરિવાર તથા અન્ય ભક્તોની સેવાની અનુમોદના - અભિવાદન કરીએ છીએ. પૂજ્યશ્રી સૌને શુભાશીર્વાદ પાઠવે છે.

સંસ્થામાં શ્રી કુંદકુંદાચાર્યના આચાર્ય પદારોહણદિનની ઉજવણી સંપન્ન

માગસર વદ આઠમ એટલે અપ્રમત્ત યોગીશ્વર શ્રી કુંદકુંદાચાર્યનો આચાર્ય પદારોહણદિન. સંસ્થામાં આ દિવસની ધર્મોલ્લાસમય વાતાવરણમાં ઉજવણી કરવામાં આવી.

સવારે શ્રી કુંદકુંદાચાર્યની પૂજા કરવામાં આવી. પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીએ જણાવ્યું કે પૂર્વાચાર્યોએ મંગલાચરણમાં શ્રી કુંદકુંદાચાર્યની સ્તુતિ કરીને અંજલિ અર્પી છે. આવા મહાપુરુષોનું વર્ણન શબ્દોમાં ન થઈ શકે. પૂજ્ય બહેનશ્રીએ શ્રી કુંદકુંદાચાર્યની પાવનકારી સંક્ષિપ્ત જીવનગાથા અંતર્ગત આચાર્યશ્રીનો પૂર્વભવ (ગોવાળનો ભવ), શાસ્ત્રદાનનું ફળ, જન્મ, માતાપિતા, ગુરુ, મુનિદીક્ષા, તેઓશ્રીના પ્રસિદ્ધ પાંચ નામ પાછળનો ઈતિહાસ (પદ્મનંદિ, ગૃહપિચ્છાચાર્ય, એલાચાર્ય, વકત્રીવાચાર્ય, કુંદકુંદાચાર્ય), પંચ પરમાગમ તથા ૮૪ પાહુડની રચના વગેરે બાબતે ભાવપૂર્ણ સુંદર છણાવટ કરી હતી. ત્યારબાદ ‘અપ્રમત્ત યોગીશ્વર

વીણાબેન મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર અને સરલાબેન ધીરુભાઈ દોશી (નાઈરોબીવાળા) તરફથી પ્રાપ્ત થયાં છે. ગૃહપતિ મેહુલભાઈ પંડ્યા, પૂ. બહેનશ્રી, ઉષાબેન શેઠ, જનકબેન, રીટાબેન, કિરીટભાઈ તથા જેસંગભાઈની હાજરીમાં પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના વરદ હસ્તે રમતગમતના સાધનો ગુરુકુળના બાળકોને આપવામાં આવ્યા. શ્રી વીણાબેન તથા શ્રી સરલાબેનનો સંસ્થા આભાર માને છે.

વૈરાગ્ય સમાચાર

[૧] પૂના : પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી સાથે લગભગ ૩૫ વર્ષોથી ઘનિષ્ઠતાથી જોડાયેલા એવા ધર્મનિષ્ઠ, સેવાભાવી સાધક પરમ આદરણીય શ્રી પ્રતાપભાઈ ગિરધરલાલ મહેતાનો તા. ૨૬-૧૧-૨૦૧૮ના રોજ સ્વર્ગવાસ થયેલ છે. તેથી સંસ્થામાં સૌએ દુઃખની લાગણી અનુભવી છે.

પૂજ્યશ્રી તથા સંસ્થા પ્રત્યે તેમનો ઘણો અહોભાવ હતો. તેઓ સંસ્થાના વિકાસ માટે અવારનવાર પોતાનું યોગદાન આપતા. વર્ષમાં બે-ત્રણ વખત કોબા પધારી ભક્તિ-સત્સંગનો વિશેષ લાભ લેતા.

પૂજ્ય સાહેબશ્રી જ્યારે પૂના જતાં ત્યારે ખાસ તેઓ તેમના પરિવારને તથા મુમુક્ષુઓને લઈ પૂજ્યશ્રીને વિશ્રામ માટે પંચગીની લઈ જતા. ત્યાંની

બધી વ્યવસ્થા આદરણીય બહેનશ્રી મંજુબેન પ્રેમભાવપૂર્વક સંભાળતા. તેમના બે પુત્રો આદ. શ્રી હિતેન્દ્રભાઈ તથા શૈલેશભાઈ તથા બે પુત્રીઓ બેનશ્રી વર્ષાબેન તથા દક્ષાબેન તથા પુત્રવધૂઓ એવા જ ધર્મપ્રેમી છે.

પ્રતાપભાઈએ સંસ્થામાં પ્રસંગોપાત સારું દાન આપ્યું છે. સંસ્થાના ભોજનાલયના ઉપરના પુરુષ વિભાગ માટે સમગ્ર આર્થિક યોગદાન તેમનું છે. તેઓ સંસ્થાના વિકાસ માટે યોગ્ય વિધેયાત્મક સલાહ-સૂચનો આપતા. તેઓની પરોપકારની ભાવના ઉત્કૃષ્ટ હતી. પૂનામાં પણ ઘણું યોગદાન આપતા. પરોપકાર, સેવા, સાદગી, કુટુંબપ્રેમ, કરુણા જેવા અનેક સદ્ગુણોરૂપી જળના સિંચનથી તેઓએ પોતાની જીવનલતાને નવપલ્લવિત રાખી હતી. તેમનો આત્મા આવતા જન્મમાં વિશેષ ધર્મઆરાધના કરી જલ્દી જલ્દી પરમપદને પ્રાપ્ત કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે. આદ. મંજુબેન તથા સમગ્ર પરિવાર એવી જ ધર્મભાવના જાળવી રાખે તેવી શુભેચ્છા.

[૨] મુંબઈ : આપણી સંસ્થામાં રહીને સેવા-સાધના કરતાં મુમુક્ષુ બહેનશ્રી રીટાબેન મહેતાના મોટા ભાભી શ્રી જયશ્રીબેન સુધીરભાઈ મહેતાનું તા. ૨૬-૧૧-૨૦૧૮ના રોજ ૬૫ વર્ષની વયે સંથારાપૂર્વક દેહાવસાન થયું છે. તેઓ જામનગરના વતની હતા. અતિથિપ્રેમ તથા અબોલ જીવો પ્રત્યે દયા એ તેઓના ધ્યાનાકર્ષક વિશિષ્ટ ગુણો હતા. તેઓ કુશાગ્ર બુદ્ધિની સાથે લાગણીશીલ સ્વભાવ પણ ધરાવતા હતા. પરોપકારની ભાવના તેમના રગેરગમાં વ્યાપેલી હતી. વ્યવહારકુશળતા, શાંત અને નિખાલસ સ્વભાવ જેવા અનેક સદ્ગુણોના સિંચનથી તેઓએ જીવનલતાને નવપલ્લવિત રાખી હતી. તેઓશ્રી પોતના સુપુત્ર દિવ્યભાઈ તથા સુપુત્રી તેજસબેનને સંસ્કારોનો વારસો સોંપતા ગયા છે. સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

વીણેલા મોતી

પ્રેષક : પૂર્ણિમાબેન શાહ

- દષ્ટિ નિજ પર કરો, નિમિત્ત પર નહીં.
- ભણ પાનાની એક રમત છે આ જિંદગી, રમતા આવડે તો જીત છે, નહીં તો હાર છે જિંદગી.
- મનને માર્યા વિના, તનને તપાવ્યા વિના, આત્માને જગાડ્યા વિના કોઈ સાચા ત્યાગી બની શકતું જ નથી.
- સમજુ સાધક ઉદયમાત્રને અતિથિ જાણીને, ઉદયને સ્વીકારે છે અને સમભાવથી તેનો નિકાલ કરે છે.
- સન્માર્ગે વપરાતી સંપત્તિ, દૂધમાં સાકર જેવી છે. કુમાર્ગે વપરાતી સંપત્તિ, દૂધમાં ખટાશ જેવી છે.
- બુદ્ધિની મર્યાદા એ છે કે તે પ્રશ્નો ઊભા જ કર્યા કરે છે, પરંતુ સમાધાનની શક્તિ એ છે કે તે, સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ કરાવે છે.
- જન્મઅને જરા રૂપી આવર્તવાળા, મનની પીડારૂપી વડવાનલથી બળતા, ચાર ગતિરૂપ દુઃખ સમુદ્રમાં જીવો માછલીઓની જેમ ભમ્યા કરે છે.
- કર્મની ઉગ્રતા અવિવેક અને મોહની ઉગ્રતાથી થાય છે અને આનું કારણ અજ્ઞાન અને વિપરીત જ્ઞાન છે.
- જન્મવું એ આપણા હાથમાં નથી, પરંતુ સંજોગો સામે બાથ ભીડીને ઝગમગવું એ આપણા હાથમાં છે. જિંદગી હારવા માટે નહીં, પણ જીતવા માટે મળી છે.
- મોતનો ભય ન રાખવો પણ મોતનું સતત ભાન રાખવું.
- સમસ્યાઓ અને મુસીબતો માનસિક અને આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે જરૂરી છે. એનાથી દૂર ભાગવાનું ન હોય કારણકે આ બધાથી જ પોતાની શક્તિ અને ખામીઓનો ખ્યાલ આવે છે. આવો ખ્યાલ આવે તો જ તેનાથી જાગૃતિ આવે અને સફળતાની પ્રાપ્તિ કરી શકાય.
- અનુકૂળ સંજોગોમાં બેદરકારી પ્રવેશવાનું જોખમ છે, પરંતુ પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિ આપણને સતત સજાગ રાખે છે અને આવનારા જોખમો પ્રત્યે સભાનતા રાખવાથી તે જોખમોથી બચી જવાય છે.
- સમય એકધારો વહે છે. એ ક્યારેય પણ નવા દિવસના, નવા મહિનાના કે નવા વર્ષના આગમનની છડી પોકારતો નથી. એને આ ટુકડાઓમાં વહેંચવાનું કામ માણસે કર્યું છે ! પોતાની અશક્તિ કે લાચારીનો દોષ તે સમય પર નાંખે છે, પરંતુ જે સમય વીતી ગયો છે તેના ઉપર આપણો કાબૂ નથી, પણ જે સમય હવે આવવાનો છે તે તો સંપૂર્ણપણે આપણા હાથમાં જ છે. આપણે ઈચ્છીએ તે પ્રમાણે તેનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ.
- પરિસ્થિતિ સામે સતત ફરિયાદ કરનારા માણસોને સૌથી મોટો વાંધો ગુલાબના છોડ પર ઉગેલા કાંટાઓ સામે હોય છે. એવા પણ કેટલાક છે કે જેઓ આમાં ઈશ્વરનો આભાર માને છે કે, “સારું થયું તે કાંટાઓને ગુલાબ આપ્યા !”
- પછડાટ ખાઈને જમીન પર ચતોપાટ પડેલો માણસ પણ ઈશ્વરનો આભાર માની શકે છે કે નસીબનો આભાર માની શકે છે કે, મને ઈંચે આકાશ તરફ જોવાની તક તો મળી !
- સંસારમાં ઠેઠ મોક્ષે જતાં સુધી, સર્વ રીતે જે વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય છે તે ‘આપ્તપુરુષ’ છે. મોક્ષમાર્ગમાં આપ્તપુરુષ જેને પ્રાપ્ત થાય તે તો મહા-મહા ભાગ્યશાળી છે.

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883

Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal Regd. No. : GAMC - 309/2018-2020
issued by SSP Ahmedabad valid upto 31-12-2020 - Publication Date 15th of every month

બા.કા.પૂ. સરદારમુનિ મ.સા. રચિત આત્મધ્યાન સ્તવન

હું આત્મધ્યાનમાં સ્થિર બનું, મને દિવ્ય અનુભૂતિ થાય છે,
અંતરનો આત્મરામ જાગે, મારી શક્તિઓ બધી ખીલે છે.
સંસારના જીવો બધાં ભગવાન સમ દેખાય છે,
નિજદષ્ટિ જે સમ્યક્ બને, ઇપકારી સર્વ જણાય છે.
હું વીતરાગી પૂર્ણ રૂપે, જ્ઞાન દર્શન યુક્ત છું,
મારું જાણવું ને દેખવું, વીતરાગ ભાવે યુક્ત હો.
રહ્યો કર્તા-ભોક્તા અનાદિથી, રાગાદિ મિથ્યાત્વનો,
હવે કર્તા-ભોક્તા બની રહું, જ્ઞાનાદિ સમ્યક્ ભાવનો.
નથી દોષ કોઈ નિમિત્તનો, નથી દોષ કોઈ વ્યક્તિનો,
છે દોષ મારા આત્માનો, રાગાદિ મિથ્યાભાવનો.
પુદ્ગલની સાથે રહેવું તે, અતિ દુઃખરૂપ જણાય છે,
પુદ્ગલો નીરસ કિડકા લાગે, આત્મા ખ્યારો જણાય છે.
પરદ્રવ્યમાં નથી સુખ કિંચિત્, આકુળતા જ દેખાય છે,
નિરાકુળતામાં સુખ ભર્યું, તેનો સ્વાદ અદ્ભુત લાગે છે.
જે કોઈ ભાવો ઘટવાના, તે જ્ઞાનીઓએ જાણ્યા છે,
જે જ્ઞાનીઓએ જાણ્યા છે, તે સર્વ ભાવો થાય છે.
અજ્ઞાનીઓ એ ભાવોમાં, દુઃખ્યાનથી દુઃખ પામે છે,
વૈરાગ્યભાવે જ્ઞાનીઓને મોહનો કાય થાય છે.
પર દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયથી તો સર્વથા હું ભિન્ન છું,
રાગાદિ આ વિભાવોથી પણ, અપેક્ષાએ હું ભિન્ન છું.

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી ઘાતા

- ૧ 'દિવ્યધ્વનિ' જન્મ્યુઆરી - ૨૦૧૯ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
સ્વ. ચંદુભાઈ પારેખની ૧૫મી પુણ્યતિથિ નિમિત્તે હસ્તે શ્રીમતી સરોજબેન પારેખ પરિવાર (રાજકોટ)
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.
- ૨ 'દિવ્યધ્વનિ' જન્મ્યુઆરી - ૨૦૧૯ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
સ્વ. સુધાબેન નવીનચંદ્ર વેલજી પાસડ (મુહુંડ, મુંબઈ)ની પુણ્યસ્મૃતિમાં તેઓના પરિવારજનો
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Shamisthaben M. Soneji on Behalf of
Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra - Koba - 382 007. Dist. Gandhinagar (Gujarat).
Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

To,